

ekolisty

informačný spravodaj Priateľov Zeme - SPZ

**Priatelia
Zeme**
SPZ

01 / 2008

Rozprávanie o jednej spaľovni... zatiaľ bez konca

LAND art - zrkadlo vnútra

Rozhovor: Dalajláma o kultúrnych právach a slobodách

Zlepšenie ochrany ľudských práv v Číne - čas sa kráti

22 tipov aby bol Deň Zeme každý deň

Študenti kvinty Evanjelického lýcea v Bratislave pomáhajú Priateľom Zeme s aktivitami ku Dňu Zeme

Obsah čísla 01 / 2008

- 03** . ZAPOJTE SA
- 04** . TÉMA: Rozprávania o jednej spaľovni... zatiaľ bez konca
- 06** . TÉMA: LAND art - zrkadlo vnútra
- 08** . AKTIVITY PRIATEĽOV ZEME - SPZ
- 12** . ROZHOVOR: Dalajláma: „Kultúrne práva a slobody musia byť priznané všetkým Tibeťanom - ako je uvedené v ústave.“
- 14** . ROZHOVOR: Pema Gyalpo
- 15** . TÉMA: Zlepšenie ochrany ľudských práv v Číne - čas sa kráti
- 16** . EKOTIPY: 22 tipov aby bol Deň Zeme každý deň
- 18** . VY SA PÝTATE, MY ODPOVEDÁME

Informačný spravodaj Ekolisty

Vydáva:
Priatel'ia Zeme - SPZ, Košice

Adresa:
P.O.BOX H-39, 040 01 Košice
kancelária: Alžbetina 53
tel./fax: 055 / 677 1 677
mob.: 0903 77 23 23
e-mail: spz@priateliazeme.sk
http://www.priateliazeme.sk/spz

Redakčná rada:
Ing. Ivana Machová
Ladislav Hegyi
Branislav Moňok
Mgr. Katarína Vrábľová
grafická úprava:
Mgr. art. René Říha

Dátum vydania:
júl 2008

Foto na titulnej strane:
autor: Mgr. Eva Bednáriková, archív Priateľov Zeme - SPZ, 2007.
Ostatné fotografie, ak nie je uvedené inak, archív Priateľov Zeme.

ISSN 1335-437X

 Vytlačené na recyklovanom papieri

Priatel'ia Zeme - SPZ Vás pozývajú na

Letný ekotábör

pre mládež a dospelých

Priatel'ia Zeme SPZ

KEDY: od 26.7. do 3.8.2008

KDE: bylinková farma na Odorici, prístup z Levoče alebo Spišského Hrhova

PROGRAM

Praktická pomoc

...doobedu práce užitočné pre miestnu komunitu a krajinu – napr. zber, sušenie, rezanie liečivých rastlín, kosenie, pletie, vybudovanie čistíčky odpadových vôd z domu, sušiarne na byliny, maštale pre kone, mangalice, výroba rodokmeňa majiteľov Odorice a iné...

Zaujímavé prednášky a diskusie

... spríjemnia niektoré večery. Pozvané budú najmä osobnosti ekologického života. Medzi témami budú ekopoľnohospodárstvo a bylinky, lesný ekosystém a situácia v Tatrách (T. Vančura), problém odpadov, problém ťažby surovín na Slovensku, ekologická domácnosť – typy a iné...

Tradičné remeslá

... na väčšinu dní budú pozvaní remeselníci, od ktorých sa budete môcť naučiť tradičné remeslá. Naučiť sa budete môcť hrnčiarstvo, nekruhové hlinené techniky, drotárstvo, výroba drevenej lyžičky a iné...

Iné

Lukostrelba, tradičné hry, točenie ohňom, 2 celodenné výlety, jazda na koňoch, živá hudba, cvičenie, návšteva festivalu Hrhovské čudá s výborným hudobným programom...

Nezabudnite si priniesť!

Spacák, karimatku, pracovný odev a rukavice, misku na jedenie, príbor, pohár, nôž (na vyrezávanie lyžičiek), lupu, goralky (kto chce na drotárstvo), vhodnú obuv, repelent, pršiplášť, kto chce stan.

Cena: 1 800,- Sk (210,-Sk/deň), pre členov Priateľov Zeme 1 600,- Sk (180,-Sk/deň)
V cene je zahrnutá celodenná vegetariánska strava, časť organizačných a materiálových nákladov.

Ubytovanie vo vlastných stanoch alebo v drevenej stodole.

Na Ekotábör sa prosím prihláste vopred.

Záujemcovia mladší ako 15 rokov sa môžu táboru zúčastniť len v doprovode rodičov alebo staršej osoby. Je tiež možné prísť len na niekoľko dní.

Prihlášky – do 23.7.

Viac informácií:
Priatel'ia Zeme - SPZ,
tel.: 055 / 677 1 677, 0903 772 323
e-mail: machova@priateliazeme.sk,
www.priateliazeme.sk/spz

Pozdravujem všetkých sympatizantov za počítačom,

Vítam vás na stránkach elektronických Ekolistov. Tieto Ekolisty nie sú pokračovateľmi našich starých papierových ekolistov, sú len výnimočnou náhradou. Momentálne sme nutní poštovné na Ekolisty použiť na iné aktivity, ktoré sú teraz prioritné pri znižovaní odpadu a toxických látok. Nechceli sme ale Ekolisty úplne vynechať a tak sme pre vás radi pripravili túto elektronickú verziu.

Želám vám príjemné čítanie a potom už šup šup hor sa haide do prírody za slnkom, či letnou búrkou, vôňami bylínok alebo zvukmi dravcov, farbou motýľov či dúhy, prijať radosť potoka, pokoj stromu, či odovzdať krásne zo seba v landarte.

P.S.: jedna finta: vytlačiť si Ekolisty (alebo to najlepšie z nich) a spojiť ich s výletom

P.S.: možno sa pri túlačkách prírodou stretne na našom letnom Ekotábore

Želám vám všetko dobré

Ivana Machová

Spoločnosť priateľov Zeme od februára 2005 zmenila svoj názov na Priatel'ia Zeme - SPZ. Spolu s názvom došlo aj k zmene loga - z pôvodného srdca s planétou na kruhový symbol - logo medzinárodnej federácie Priatel'ia Zeme (Friends of the Earth International - FoEI). Slovenským zástupcom FoEI je asociácia Priatel'ia Zeme, zložená z 3 občianskych organizácií pre ochranu životného prostredia: Priatel'ia Zeme - SPZ, Priatel'ia Zeme - CEPA (do januára 2005 pôsobiacia pod názvom Centrum pre podporu miestneho aktivizmu - Udržateľná ekonomika). Pridruženým členom je Lesoochranské zoskupenie VLK.

Členské organizácie slovenských Priateľov Zeme sa rozhodli pre posilnenie vplyvu a poznateľnosti asociácie Priatel'ia Zeme používať jednotné medzinárodné logo a názov "Priatel'ia Zeme", za ktorým členská organizácia použije už len skratku vyjadrujúcu jej identitu (v našom prípade skratka bývalého názvu).

Spoločnosť priateľov Zeme

Priatel'ia Zeme SPZ

Pomôžte zastaviť zlé návrhy zákonov o obaloch a odpadoch !

Ministerstvo životného prostredia SR predložilo v apríli tohto roku návrhy zákonov o obaloch a odpadoch na pripomienkovicu. Obe zákony obsahujú viacero negatívnych ustanovení, ktoré by oslabil triedený zber a recykláciu, viedli by k zvýšeniu voľne pohodených odpadov v prírode, na uliciach a sproblematisovali by odstraňovanie nelegálnych skládok.

Priatelia Zeme - SPZ zasli k obom týmto návrhom spolu 25 strán pripomienok, pozmeňujúcich návrhov. Nedostatkov je však tak mnoho, že hlavnou požiadavkou Priateľov Zeme a ďalších občianskych iniciatív je stiahnutie týchto návrhov zákonov z legislatívneho procesu a ich zásadné prepracovanie v prospech životného prostredia a občanov.

Ako môžete pomôcť Vy:

- Napíšte list ministrovi životného prostredia. Pripomienky k zákonom nájdete na našej web stránke: www.priateliazeme.sk/spz/zakon-o-obaloch www.priateliazeme.sk/spz/zakon-o-odpadoch
- Pošlite na MŽP e-mail s pripomienkami. Pripomienky a e-mailové adresy nájdete na vyššie spomenutých adresách.

Stop najväčšej spaľovni nebezpečných odpadov!

Spoločnosť Fecupral plánuje vytvoriť v Prešove najväčšiu spaľovňu nebezpečných odpadov na Slovensku, zväčšením súčasnej kapacity – z 1.000 na 21.000 ton nebezpečných odpadov ročne.

Celý projekt tak ako bol predložený na Ministerstvo životného prostredia má množstvo negatív, nepresností a základných nedostatkov, pre ktoré nesúhlasíme s jeho realizáciou. Pre Prešov by to znamenalo zvýšené riziko vzniku havárií pri preprave odpadov ako aj samotnej prevádzke (havárie v takýchto veľkých spaľovniach nie sú ničím výnimočným), prepravu nebezpečných odpadov cez niektoré obytné zóny mesta, odpadov z celého Slovenska, pravdepodobne aj zo zahraničia.

Bola by to najväčšia spaľovňa nebezpečných odpadov na Slovensku a aj v susednej Českej republike.

Naše odborné pripomienky sme odoslali na MŽP v rámci procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie, ktorý je momentálne v poslednej etape, t.j. čaká sa na záverečné stanovisko. Viac informácií nájdete na ďalších stranách Ekolistov.

V rámci aktivít našej organizácie Priatelia Zeme - SPZ v súvislosti s touto vecou sme v spolupráci s miestnymi občianskymi iniciatívami Kostitras a Táborisko spustili petičnú akciu, v ktorej občania mesta Prešov a priľahlých obcí žiadajú Ministerstvo životného prostredia a Slovenskú inšpekciu životného prostredia (tá bude vydávať integrované povolenie), aby vydali negatívne stanovisko k tomuto projektu.

Ako môžete pomôcť Vy:

- otvorte stránku <http://www.priateliazeme.sk/spz/?q=sk/nesuhlas-s-rozsirenim-spalovne-v-presove> a pošlite e-mail s pripomienkami Ministerstvu hneď teraz

Ak ste z Prešova alebo okolitých obcí:

- zo stránky www.priateliazeme.sk/spz/spalovna si vytlačte petíciu a zbierajte podpisy (na požiadanie Vám petície môžeme zasla)
- umiestnite petície v Prešove do obchodov, knižníc, stredných a vysokých škôl, stravovacích zariadení, všade kde Vám to dovoľia
- vylepte plagáty v uliciach mesta Prešov (na požiadanie Vám ich zašleme)

Pošlite ministrovi odkaz k zákonu o obaloch...

Petícia „Stromy, o ktoré sa nemusíme báť.“

22.apríla 2008 sa začala celoslovenská petícia „Stromy, o ktoré sa nemusíme báť.“ Prichádza v prelomovom čase, keď sa rozhoduje o osude posledných zvyškov vzácnych a unikátnych lesov v našej krajine a verejnej zelene v mestách. Môže našej prírode pomôcť vtedy, keď sa pod ňu podpíšu státisíce občanov Slovenska - ľudí, ktorí chcú žiť s prírodou okolo seba a chcú to ostatným jasne povedať.

Od zákonodarcov petícia požaduje také zmeny legislatívy, aby sa na Slovensku začala uplatňovať reálna ochrana verejnej zelene v mestách a obciach. Túto ochranu by bolo možné odstrániť len obecným referendum. V druhej časti petícia požaduje vytvorenie skutočne bezzásahových prírodných rezervácií, pretože po súčasných zmenách legislatívy je možné vykonávať ťažbu aj

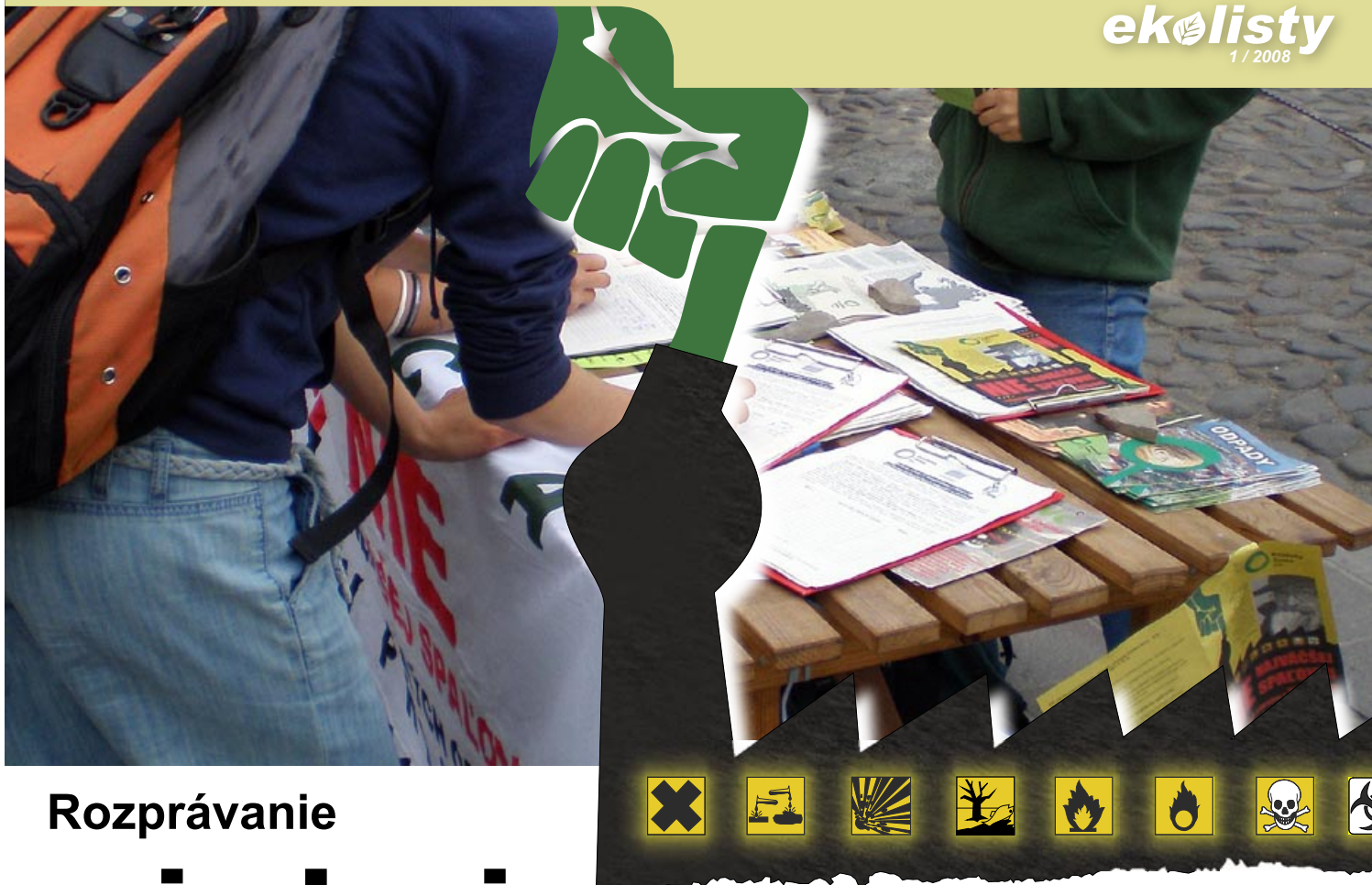
vo všetkých chránených územiach na Slovensku, naše najcennejšie územia národných parkov a rezervácií nevynímajúc.

Predkladateľmi petície sú osobnosti z celého spektra spoločnosti: Juraj Lukáč z Lesoochranárskeho zoskupenia VLK, Tomáš Vančura, bývalý riaditeľ Správy TANAPu, básnik a kazateľ Daniel Pastířčák, Elea Pátoprstá zo združenia Nádej pre Sad Janka Kráľa, historik a publicista Pavel Dvořák, geograf a cestovateľ František Kele a ďalší.

Ako môžete pomôcť Vy:

- Navštívte stránku www.priateliazeme.sk/spz/stromy, vytlačte si petičný hárok a pokúste sa k svojmu podpisu získať aj ďalšie podpisy vo Vašom okolí - tipy ako na to nájdete v manuály.
- Podporte petíciu elektronicky: www.ekoforum.sk/peticia/stromy

Rozprávanie

o jednej spaľovni...

zatiaľ bez konca

Kde bolo tam bolo, niekde na východe sveta, v srdci krásneho kraja, vyrástla jedného dňa malá spaľovňa nebezpečných odpadov. Pracovala si potichučky sedem rokov tak, že o nej takmer nik nevedel a nikomu neprekážala. Bola by si pekne „bafkala“ ďalej, keby si zrazu jeden potmehúd nezmyslel, že túto malú spaľovňu ide rozšíriť a aby ho nenazvali trochárom, tak rozšíriť poriadne, koľko sa len dá. Všetci naokolo, samozrejme okrem potmehúdových najbližších a spriaznených vedeli, že je to nezmysel vystavať takéto monštrum v ich malebnom kraji, veď tu sa predsa tvorí najmenej nebezpečných odpadov zo všetkých. Samozrejme, dobre vedeli, že potmehúd si na ich úkor pekne namastí vrecká a tak sa začali búriť. Potmehúd však poznal veľmi veľa ďalších potmehúdov, ktorí nevinným ľuďom hádzali polená pod nohy a tak ľudia požiadali o pomoc istých hrdinov z vedľajšieho kraja, ktorí ľudu už neraz nezištne pomohli....

Takéto a podobné, trochu zmodernizované príbehy by si mohli rozprávať dnes medzi sebou ľudia zo všetkých kútov krajiny, lebo sa začali stávať ich každodennou súčasťou. Peniaze vládnu svetom.... aj Slovenskom... a ochrana prírody a prostredia začína byť naozaj tým posledným, čo našich hradných pánov trápi.

Takýmto príkladom je aj problém spaľovne nebezpečných odpadov v Prešove, ktorý riešime už niekoľko mesiacov. Kompetentní „hradní páni“ síce ešte nerozhodli, ale ich doterajšie počiny nasvedčujú tomu, že nás zrejme pozitívne neprekvapia, ak v tejto situácii aktívne nepomôžeme.

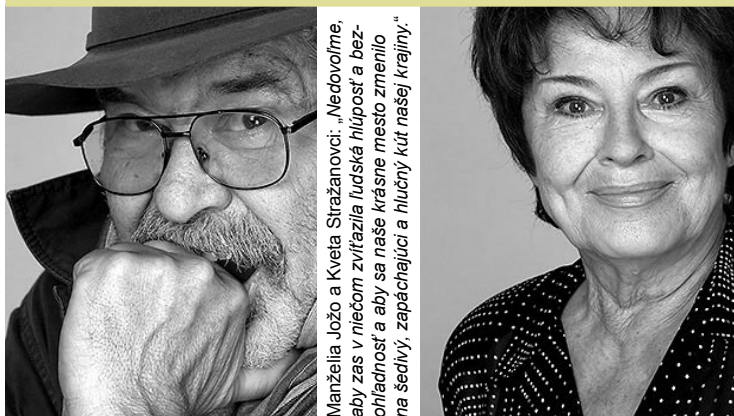
O čo teda ide?

Vo februári tohto roku sme sa z médií dozvedeli o prebiehajúcom procese posudzovania vplyvov na životné prostredie (tzv. EIA) projektu súkromnej spoločnosti Fecupral „Nadregionálne centrum materiálového a energetického zhodnocovania odpadov“. Názov projektu je značne zavádzajúci a reálne sa jedná o rozšírenie súčasnej spaľovne nebezpečných odpadov v Prešove z kapacity 1 000 ton spálených nebezpečných odpadov za rok na kapacitu 21 000 ton.

Projekt má veľké množstvo negatív a nedostatkov, na ktoré sme upozornili v našich odborných pripomienkach podaných na MŽP v rámci pripomienkovacieho procesu posudzovania vplyvov na životné prostredie. Jeho realizáciou by došlo k zbytočnému zhoršeniu životného prostredia v Prešove a príľahlých obciach, v prípade havárie by bol dosah ešte väčší.

V nasledujúcich riadkoch zhrnieme len tie najpodstatnejšie:

- Označenie spaľovne nebezpečných odpadov ako „centra materiálového a energetického zhodnocovania odpadov“ je z hľadiska legislatívy EÚ zavádzajúce. Ešte stále platí, že spaľovňa odpadov je zariadenie, ktorého primárnym cieľom je zneškodnenie odpadov, nie výroba energie, preto spaľovne sú považované len za zariadenia pre zneškodňovanie odpadov. Nie je to ani žiadne centrum materiálového zhodnocovania. Hodnotená technológia nezhodnocuje vyseparovaný odpad, spol. Fecupral len sprostredkuje suroviny pre materiálové zhodnotenie v inej prevádzke na inom mieste.
- Projektovaná kapacita 21 000 ton spaľovaných nebezpečných odpadov (NO) je nereálne nadhodnotená. V predmetnej podobe by bola najväčšou spaľovňou nebezpečných odpadov na Slovensku aj v susednej Českej republike. Je to vysoko nad súčasné potreby tohto regiónu aj celého Slovenska, berúc do úvahy kapacity ostatných zariadení na zneškodňovanie a zhodnocovanie NO. **Na Slovensku nie sú v súčasnosti naplnené ani jestvujúce kapacity spaľovní NO.** Napr. najväčšia súčasná spaľovňa NO v Šali s kapacitou 10 000 ton spaľuje ročne 5-7 tisíc ton svojich odpadov,

Manžela Jožo a Kvetka Stražanovičová: „Medovoľme, aby zas v niečom zvíťazila ľudská hlúposť a bezohľadnosť a aby sa naše krásne mesto zmenilo na šedivý, zapáchajúci a hluchý kút našej krajiny.“

zvyšok ponúka pre ďalšie subjekty. **Ani súčasná kapacita spaľovne Fecupral 1000 ton NO ročne nie je naplnená.**

V roku 2002 a 2003 to bolo niečo vyše 670 ton / rok, v roku 2006 len 550 ton a v roku 2007 - 557 ton / rok.

- Keďže fakty preukazujú nereálnosť naplnenia zamýšľanej kapacity 21 000 ton NO ročne, jedinou možnosťou ostáva **plán dovozu nebezpečných odpadov zo zahraničia**, po schválení novej európskej smernice o odpadoch. V súčasnosti je vo finálnom štádiu schvaľovanie novely Rámcovej smernice o odpadoch EÚ, v ktorej sa spaľovne odpadov pravdepodobne preklasifikujú zo zariadení na zneškodňovanie na zariadenia na zhodnocovanie. Cezhraničný prevoz odpadov za účelom zneškodnenia v zásade nie je v EÚ možný, avšak transport za účelom zhodnotenia možný je. Po prijatí novely tejto smernice sa situácia zmení a SR bude mať veľmi obmedzené možnosti pre bránenie dovozu odpadov, vrátane nebezpečných. Je preto podložené považovať predmetný projekt spol. Fecupral za zámer naplniť predimenzovanú kapacitu spaľovne dovážaním veľkého množstva nebezpečných odpadov zo zahraničia.
- Projekt ide proti legislatíve SR, EÚ a štátnej environmentálnej politike. Legislatíva SR ani EÚ nepreferuje spaľovanie, to má nasledovať až po vyčerpaní možností prevencie, recyklácie. Je nevyhnutné najprv zvážiť možnosti využitia čistejších alternatív, ktoré majú nasledovať pred spaľovaním a uvažovať so spaľovaním len tých druhov NO, ktoré je možné už iba spáliť. Spoločnosť Fecupral však chce vo svojom zámere spaľovať viaceré druhy recyklovateľných odpadov, čo je v rozpore s účelom zákona o odpadoch i ďalšími legislatívnymi predpismi a štátnymi koncepciami. Tiež plánuje nezmyselne spaľovať nehorľavé odpady ako sú výkopové zeminy, zemina a kamenivo, štrk zo železničného zvršku, zmesi alebo oddelené zložky betónu, tehál, obkladačiek, dlaždíc a keramiky. Z environmentálneho hľadiska je neprijateľné, aby sa spaľovali recyklovateľné druhy NO a absurdné, aby sa spaľovali nehorľavé odpady. Tu sa potom ponúka otázka aké „energetické zhodnocovanie“ má investor na mysli v prípade spaľovania výkopovej zeminy či kameniva?
- Projekt absolútne zanedbáva problém koncentrácie vysoko toxických **POP látok** (perzistentných organických polutantov, napr. PCB, dioxíny a furány) a **ťažkých kovov v tuhých výstupných odpadoch**. Ich monitorovanie vo výstupných odpadoch je povinné podľa Nariadenia 850/2004 a Nariadenia 1195/2006 – teda nielen v plynných emisiách ale aj tuhých odpadoch a odpadových vodách. Nariadenie stanovuje aj limity POP pre výstupné tuhé odpady. Absencia údajov o týchto výstupoch, ako aj absencia ich monitoringu je neprípustná, ak sa má posúdiť vplyv technológie na životné prostredie komplexne.
- Ďalšou zásadnou informáciou, ktorá v projekte chýba je absencia zvozovej štúdie. Investor sa odvoláva na obchodné tajomstvo, ale to je pri takomto procese nanajvýš neprijateľné a nemá opodstatnenie. Ak by bola zvozová štúdia realizovaná, bolo by totiž preukázané, že Prešovský kraj nie je vhodnou lokalitou pre výstavbu najväčšej spaľovne NO na Slovensku.

Alternatívy?

Občanom, ktorí nás v našich aktivitách posielajú „do jaskýň“, vravíme, že nie sme striktné proti spaľovniam nebezpečných odpadov (NO). Podľa nás je potrebné pre Slovensko vybudovať ešte jednu menšiu spaľovňu NO (pre odpady, pre ktoré už nie je žiadna iná alternatíva) s kapacitou 3-4 tisíc ton, ktorá sa využije po naplnení ostatných kapacít slovenských spaľovní. Túto spaľovňu je však treba situovať do regiónov s najväčšou produkciou nebezpečných odpadov, aby sa znížilo zaťaženie prostredia ich prepravou. Pre veľkú časť nebezpečných odpadov, ktoré sa nedajú recyklovať, však existujú aj iné, environmentálne vhodnejšie alternatívy, ktoré je treba uprednostniť pred spaľovaním. Sú to tzv. nespáľovacie technológie, ktoré začali nahrádzať spaľovne po celom svete. Sú vhodné napríklad pre zdravotnícky odpad, alebo pre PCB látky a odpady s obsahom PCB.

Eko ďalej?

V súčasnosti je celý proces EIA v poslednej fáze a čaká sa na záverečné stanovisko Ministerstva životného prostredia. Bez ohľadu na stanovisko Ministerstva, predpokladáme že táto súkromná spoločnosť bude pokračovať ďalej a požiada Slovenskú inšpekciu životného prostredia o začatie integrovaného povoľovania podľa zákona 245/2003 o integrovanej prevencii a kontrole znečistenia. To bude kľúčový krok celého procesu povoľovania, do ktorého sa určite zapojíme odbornou argumentáciou a pripomienkami.

Okrem odbornej práce sme spolu s miestnymi občianskymi iniciatívami Kostitras a Táborisko spustili petičnú akciu, v ktorej občania mesta Prešov a príľahlých obcí žiadajú Ministerstvo životného prostredia a Slovenskú inšpekciu životného prostredia, aby vydali negatívne stanovisko k tomuto projektu. V súčasnosti prebieha zber podpisov prostredníctvom aktívnych občanov mesta Prešov a našich dobrovoľníkov. V podobných sporoch sa preukázal tlak a odpor občanov ako veľmi silný prostriedok na vyjadrovanie nesúhlasu a zastavenie mnohých negatívnych projektov. Na posilnenie informovanosti sme vydali a vyvesili v Prešove plagáty a v najbližšej dobe budú vydané aj informačné letáky s podrobnejšími informáciami pre Prešovčanov.

Investor tohto projektu má však zrejme silný vplyv, vďaka čomu sa prešovské tlačové médiá vyjadrujú vyslovene za rozšírenie spaľovne a vyjadreniam „druhej strany“ venujú len obmedzený až žiadny priestor. Zaujímavý je aj fakt, že mesto Prešov sa o projekt začalo zaujímať až po zverejnení tohto problému v médiách. Vedenie mesta o tomto zámere nebolo informované svojimi kompetentnými úradníkmi, ktorí iniciatívne, bez vedomia vedenia mesta, odoslali na MŽP súhlasné stanovisko. Až po vydaní prvých tlačových správ skupinou poslancov mesta Prešov sa o zámere rozšíriť spaľovňu 21 násobne začalo hovoriť. Následne na to, po preskúmaní celej veci mesto Prešov odoslalo ďalšie, tentoraz negatívne stanovisko na MŽP. Priatelia Zeme – SPZ mestu ponúkli odbornú pomoc, ktorú vedenie mesta využilo najmä pri príprave pripomienok k Správe o hodnotení navrhovanej činnosti. Naša spolupráca s mestom Prešov pokračuje aj v ďalších aktivitách, ktoré majú pomôcť zabrániť realizácii tohto projektu a budeme sa snažiť, aby spolupráca na tejto téme pokračovala čo najkratšie.

Mgr. Katarína Vrábľová

POZNÁMKA: V ČASE PRÍPRAVY EKOLISTOV INFORMOVAL INVESTOR MÉDIÁ, ŽE PROJEKT PRESÚVA DO BLÍZKEHO VEĽKÉHO ŠARIŠA. POSLANCI MESTSKÉHO ZASTUPITELSTVA VO VEĽKOM ŠARIŠI ODOBRLI JEHO REALIZÁCIU NA ÚZEMÍ SVOJHO MESTA. PROJEKT V PREŠOVE VŠAK ZASTAVENÝ NIE JE A PROCES POSUDZOVANIA VPLYVOV BEŽÍ ĎALEJ, PODĽA NAŠICH INFORMÁCIÍ MÁ ZAČAŤ AJ PROCES INTEGROVANÉHO POVOLANIA NA INŠPEKCIU ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA.

Zdroje: internet
Peter Coch, autor článku

LAND art

- zrkadlo vnútra

V dnešnej dobe nemá človek problém nechať sa inšpirovať rôznymi umeleckými vplyvmi vďaka médiám a svetosieti internetu. Problémom je skôr nájsť vo vagónoch informácií tú svoju, ktorá sadne a motivuje ku tvorbe – čiže siaha do hĺbky v nás. Takú informáciu, ktorá od nás bude neskôr prameniť pre ostatných ľudí. Jedným z dnes často sklonovaných pojmov je Land Art - umenie v krajine. Poďme sa spoločne pozrieť, odkiaľ pramení a čo nám môže ponúknuť, keď sa mu začneme hlbšie venovať.

Land – slovo vyjadruje vzťah diela-art ku celku, do ktorého je zakomponované

Art – hovorí o vzťahu ku materiálu, proporcii, o význame diela. Je v ňom obsiahnutá pohnutka nerobiť niečo „len preto“ aby to bolo, ale preto, aby to bolo to čo najkvalitnejšie a tak, ako to sám vnútorne cíti - výnimočnosť.

Land Art ako umelecký smer vyplynul z minimalizmu, ktorý prestal byť bežnou prezentáciou jednoduchých foriem. Sformoval sa v 2. polovici 60-tych rokov v USA. Umelci sa potrebovali dostať von z galérií -> ich existencia mimo galérie. Nejedná sa však iba o jednoduché inštalovanie umeleckých diel do exteriérov, ale o priamu spoluprácu a zapojenie vonkajšieho prírodného prostredia do samotného diela. Väčšinou sa pracuje s materiálom dostupným priamo na mieste – s konármi, kameňmi, listami, vodou, zemou, stromami, šiškami a všeličím iným. Mnohokrát je prirodzené, aby dielo zanikalo postupom času v erózii a živelných vplyvoch, čím sa samo stáva súčasťou krajiny. Land Art je teda celkom určite ekologickým umením. Predstavuje vytvorenie akejsi galérie pod holým nebom čiastočne v podobe jedného diela. Land Art vyjadruje stopu človeka v priestore – keď vidíte landart, vo vnútri viete, že ho vytvoril práve človek. Predpokladá zvládnutie materiálu, proporcie diela voči celku, schopnosť správneho zakomponovania - uloženia diela do vyššieho celku, ktorým je krajina a jej časti.

Landartisti sa nechali inšpirovať práve tými, ktorí mali k matičke Zemi najbližšie – našimi predkami. Predhistorické monumenty ako Stonehenge sú krásnou ukážkou, ako krajinu a jej sily cítili, a ako jej tým vzdávali hold a vďaka. Naši predkovia žili usadení priamo uprostred krajiny, v nej jedli, spali i zomierali. Boli zruční v materiáloch, z ktorých dennodenne vyrábali všetko čo potrebovali. A keďže ich vzťah k Zemi ako rodičke a matke bol hlboký,

nebrali len ale i dávali. Ďakovali rituálmi, ktoré sa viazali na miesta pôsobenia, čiže tam, kde mali ľudia najsilnejšie zmyslové a duševné zážitky.

Aj dnes je najpôsobivejším landart, ktorý odpovedá vnútornému prežitku jeho tvorcu. Landarty sú akoby zhmotnené zážitky či pocity, ako zvýrazňovače mocných okamihov v priestore pre okolidúcich. Pri tvorbe vzniká súlad s rytmom Zeme, pretože spolu tvoríme, vzájomne sa meníme a vzniknuté dávame do daru. Umelci čiastočne spomínajú, ako chceli zmeniť nejaké miesto a po vytvorení diela sami na sebe poznali, že sa zmenili najmä oni samotní. Dielo v krajine odráža dielo v našej duši. To je hlbokým posolstvom umenia – zmeniť seba a svet okolo nás. Tieto slová pripomínajú výroky eko-aktivistov a práve oni majú k landartu najbližšie.

Cesty tvorby landartu odpovedajú našim vzťahom ku materiálu a jedinečným myšlienkam v nás ku vytvoreniu niečoho nového. Niečoho šokujúceho (napr. svojou jednoduchosťou), niečoho zvýrazňujúceho (bolo to tu stále, ale nebolo to viditeľné), niečoho udržateľného (100% recyklovateľnosť diela). Mnohokrát landart tvorí vnesenie jedného prírodného prvku do iného, v ktorom by prirodzene nevznikol v danom počte a alebo v danom tvare – stave, aj keď je napríklad prítomný „na dosah ruky“. Sú ním kamene na konároch, konáre usporiadané vo vode, hlávky púpav v dutine stromu. To práve púta svojou jednoduchosťou a silou výpovede i následného očarenia nášho vnútra.

Mnohokrát dielo slúži na zvýraznenie jedného jedinečného okamihu v čase, akoby ste zo súvislého deja urobili 1 záber. Preto sa čiastočne spája s fotografiou. Mnohé umelecké diela sú svojou veľkosťou náročné na počet spolupracovníkov, preto Land Art v tejto rovine poukazuje na posilnenie zmyslu pre spoluprácu a spoločnosť. Tu sa Land Art začína prelínať s Performance a Happeningom.

Zdroje: internet - www.flickr.com-autor rebranca46
hore: Priatelja Zeme - SPZ, dole: internet

Mnohé diela sú svojím prevedením náročné na čas a preto Land Art v tejto rovine posilňuje trpezlivosť tvorcov. Tu je silný preliv s meditáciou a sústredením sa na jednu konkrétnu vec. Mnohé diela prežijú veku a tvoria posolstvá budúcim generáciám – čo tvorcov oslovovalo a čo tvorilo ich dobu. Dielo potom v časopriestore vytvára pocit Genia Loci.

Niektoré formy landartu:

- Mandalaj
- Práca s písmenami a textom
- horizont, hrebeň-ovky
- sochy a skulptúry - spestrujú jednotvárnny-homogénny priestor
- kamenní strážcovia, hraničné kamene - oddeľujú priestory
- dôkazy ľudskej činnosti (úžitková hodnota na prvom mieste) - kopy sena na lúkach, kamenné hroble, drevené žľaby na vodu, terasové políčka
- posvätné miesta – stromové háje, kamenné svätyne, kríže a kaplnky

Najvýznamnejší autori Land Artu:

Robert Smithson

Najzn. z autorov Land Artu. Jeho dielo Spiral Jetty bolo navrhnuté z štrku a piesku v Solnom jazere v americkom štáte Utah. Po vzniku sa stalo legendou a bolo niekoľkokrát reprodukované rôznymi umelcami. Dnes je dielo zatopené.

Richard Long

Priniesol ďalšie z riešení pre výstavy v múzeách. Pri svojom diele VERMONT, GEORGIA, SOUTH CAROLINA, WYOMING CIRCLE (Kruh Vermont, Georgia, Južná Carolina, Wyoming) nahromadil v jednej galérii 4 druhy kameňov typické pre tieto štáty (atmosféra miesta, 4 farebné kontrasty) a podľa istej schémy z nich vytvoril kruh. Týmto vlastne vymyslel ďalší spôsob ako vystavovať v galériách. Podľa jeho schémy môže byť totiž "jeho" dielo vytvorené kdekoľvek na svete. Richard Long robil aj iné práce, ktoré sa stali opačným extrémom monumentálneho Land Artu, napríklad ohnutie stebel trávy, pruh vytvorený z kameňov, vyšľapaný pás v tráve atď. Veľa zo svojich prác urobil na osamelých cestách po Nepále a sú zdokumentované len na fotografiách a pravdepodobne ich "naživo" nikto nikdy nevidel.

Wolfgang Lieb

Tiež vystavuje v múzeách, ale jeho diela ukazujú na pominuteľnosť v Land Arte, keď vystavuje kôpky a štvorce peľu, ktoré sú následne rozfúkané a ich existencia je teda obmedzená na okamih.

Andy Goldsworthy

Pokrýva kamene ovčou vlnou, lepí kúsky ľadu na kamenný zub, zbiera jesenné lístie a vytvára v tráve obrazy s dúhovými farbami, skladá kusy skál do kamenných vajčiek o veľkosti muža posadených v prílive a odlive.

Vychádzal z filozofie ZEN BUDHIZMU a aj preto zožal vreľé prijatie v Japonsku. Na západe vytvoril mnoho známych landartových diel, o ktorých rozpráva vo svojich filmoch a knihách. V jeho prípade sa jedná o hlbokú komunikáciu s prírodou, zachytenie vzácnosti prítomného okamihu a o perfektne zvládnutý materiál a porporciu.

Alan Sonfist

Hlavnou myšlienkou diela Time Landscape (krajina času) je vysadenie Manhattanu pôvodnými druhmi rastlín a stromov (duby a buky), ktoré tu rástli pred príchodom európanov do Ameriky. Toto dielo je umením (nie projektom) preto, pretože sám iniciátor sa pokladá za umelca.

Človek západného štýlu života prichádza do krajiny mnohokrát už iba ako hosť a má problém naladiť sa na jej jemné vibrácie. Práve vďaka landartu môže byť vtiahnutý do prírodných dejov v krajine a zažiť priamy záujem o prítomný okamih. A pre tých, ktorí sú v prírode ako doma, je prirodzeným sebaujavením sa v miestach, v ktorých žijú alebo prechádzajú.

Peter Coch – Shaman, Priatelja Zeme - CEPA

Zdroje:

- www.kraj.sk - landart víkendovky
- <http://www.sculpture.org.uk/portfolio/AndyGoldsworthy/> - portfólio Andy Goldsworthy-ho
- <http://www.richardlong.org/> - portfólio R.Long-a

Priatelia Zeme upozornili na riziká potravinových obalov z PVC

V slovenských obchodoch sa ešte stále nachádzajú potraviny balené v PVC obaloch, ktoré obsahujú nebezpečné látky. Najčastejšie sa jedná o lahôdky, rôzne druhy mäsa, mliečne výrobky, pekárske a cukrárske výrobky, polotovary a zmrzlinové torty. Ohrozenie sa týka predovšetkým potravín s vyšším obsahom tuku.

Výskum doc. Ing. Alžbety Jarošovej, PhD z Mendelovej zemědělskej a lesníckej univerzity v Brne potvrdil prítomnosť ftalátov vo vybraných druhoch obalov, ktoré sú v priamom kontakte s potravínou. V jednom z posledných výskumov bola dokázaná premenlivosť výskytu a koncentrácie ftalátov vo vybraných potravinárskych obaloch v maloobchodnej sieti. Rozšíril sa tak rad štúdií, ktoré už roky pojednávajú o rizikách vplyvu obalov z PVC.

Projekt zneškodnenia nebezpečných PCB látok je v ohrození!

Priatelia Zeme a Greenpeace v máji upozornili, že realizácia projektu zneškodnenia nebezpečných PCB látok ekologickou nespáľovacou technológiou je ohrozená prístupom MŽP SR.

Pilotný projekt nespáľovacej technológie PCB látok na Slovensku je zablokovaný. Príprava projektu však už trvá viac ako päť rokov a konkrétne riešenie problému PCB je kvôli administratívnym prieťahom a nedostatku „politického vôle“ stále v nedohľadne.

Ministerstvo životného prostredia sa rozhodlo prehodnotiť projekt ako celok. V praxi to znamená, že projekt, na ktorý už v roku 2003 získalo Slovensko 10 miliónov dolárov z Globálneho environmentálneho fondu, a ktorý sa začal realizovať v roku 2006, je znovu ohrozený.

Dodávateľ technológie je pritom vybraný a zmluvne dohodnutý už od začiatku tohto roka. Pre obyvateľov východného Slovenska a pre životné prostredie je to zlá správa. Ak by sa existujúci projekt nepodarilo realizovať, Slovensko nestihne termín likvidácie PCB látok stanovený Štokholmským dohovorom na rok 2010 a šanca likvidácie týchto látok a dekontaminácie územia sa odsunie do nejasnej budúcnosti. Pre obyvateľov východného Slovenska však každé posunutie likvidácie PCB znamená predĺženie života v oblasti vysoko kontaminovanej nebezpečnými chemikáliami s výrazne negatívnym vplyvom na zdravie.

Obaly potravín z PVC predstavujú riziko po stránke zdravotnej aj ekologickej. Je to spôsobené tým, že PVC obsahuje mnoho prísad, predovšetkým zmäkčovadlá, ktoré sa môžu z obalového materiálu uvoľňovať. To pri styku s potravinami môže predstavovať problém. Najdiskutovanejšími sú v súčasnosti najmä mäkké PVC obaly. „Množstvo uvoľnených zdraviu škodlivých zmäkčovadiel závisí aj od doby a teploty skladovania. Čím je potravina v takomto obale dlhšie, tým je aj riziko väčšie. Riziko sa zvyšuje aj pri mechanickom stláčaní či krčením obalu, pretože tieto látky v obale nie sú pevne viazané a uvoľňujú sa do potravín,“ potvrdila Mgr. Katarína Vrábľová z Priateľov Zeme – SPZ.

Podľa prieskumu, uskutočneného Priateľmi Zeme – SPZ, sa v PVC obaloch nachádzajú predovšetkým niektoré druhy mliečnych výrobkov (napr. termixy či nanukové torty), vybrané druhy majonézových šalátov a treska, niektoré nátierky v kelímkoch, Nugeta, väčšina balených syrov „na váhu“, vybrané druhy balenej hydiny, med porciovaný v stolovom balení, balené čajové pečivo na tácke, medové pláty, balená zelenina, dusená knedľa, vlákninové tyčinky v plastovej miske. PVC obal je spoznatelný podľa označenia číslom 3 v trojuholníku, nápisom PVC alebo vinyl, ako aj písmenom V.

Životný cyklus PVC, od jeho výroby až po konečné odstránenie, prináša okrem zdravotných predovšetkým environmentálne problémy. Preto je dôležité upozorniť na negatíva, ktoré musia byť pri používaní PVC uvážené, obzvlášť v prípade potravinových obalov a v kontexte súčasnosti, kedy už existujú bezpečnejšie alternatívy obalových materiálov.

Výroba PCB látok sa na území SR realizovala v rokoch 1959 – 1984 v podniku Chemko Strážske. Priemyselná činnosť zanechala po sebe dedičstvo nielen v podobe tisícok ton toxického odpadu v areáli závodu, ale aj rozsiahle zamorenie regiónu nebezpečnými látkami (najmä odpadový kanál Chemka, a vodná nádrž Zemplínska Štrava). Podľa vedeckých meraní patrí región Strážske – Michalovce medzi najviac kontaminované oblasti PCB na celom svete. PCB látky pritom patria do skupiny 12-tich vysoko toxických látok hromadiacich sa v životnom prostredí a organizmoch.

Výsledky 10 ročného výskumu ľudí žijúcich v kontaminovanej oblasti sú alarmujúce. U väčšiny vyšetovaných detí boli zistené poruchy sluchu, poškodenie zubnej skloviny a poruchy správania a sústredenia v spojitosti s vysokými koncentraciami PCB v krvnom sére. U dospelých sa zistilo závažne vyššie riziko poškodenia štítnej žľazy, vzniku diabetu a imunitných porúch. Významný je aj fakt, že PCB boli zistené už v materskom mlieku, čím sa dostávajú do tela novorodencov. Kvôli veľkej schopnosti akumulácie sú PCB prítomné vo všetkých zložkách prostredia a rozkladajú sa veľmi pomaly. Hlavnou cestou vstupu PCB do organizmu sú najmä potraviny s vysokým obsahom tuku (maslo, mlieko, vajčička, syry, mäso, ryby), ale aj vzduch znečistený emisiami PCB a kontaminovaný materiál po styku s pokožkou. Je nevyhnutné dôkladne odstrániť PCB z prostredia, pretože inak budú negatívne účinky na zdravie ľudí pretrvávajú. Aj po jeho odstránení bude trvať minimálne 20 rokov, kým sa PCB z organizmov postihnutých ľudí odbúrajú.

Certifikovaná ekologická drogeria
Umývanie - Pranie - Upratovanie
... pre človeka a prírodu

www.sonett-info.sk

Ministerstvo navrhuje oslabiť triedený zber a riešiť znečistenie nezákonne pohodenými odpadmi

Ministerstvo životného prostredia SR (MŽP) navrhuje oslabiť triedený zber, zvýšiť znečistenie prostredia voľne pohodenými odpadmi z obalov a obmedziť práva spotrebiteľov na výber. To všetko v návrhu nového zákona o obaloch, ktorý predložilo v apríli na verejné pripomienkovanie.

Priatelia Zeme vypracovali 20 strán pozmeňujúcich návrhov, argumentov a získali počas pripomienkovania 700 podpisov pod tzv. „hromadnú pripomienku“. Vďaka tomu sa posilnilo ich postavenie ako účastníka konania. Zároveň Priatelia Zeme začali kampaň s cieľom stiahnuť a zásadne prepracovať tento zlý návrh (spolu so zákonom o odpadoch) na základe nezávislých analýz, identifikujúcich hlavné problémy a najúspešnejšie riešenia v zahraničí.

Slovensko má v oblasti odpadov z obalov už dnes vážne problémy. Podiel obalov na znečisťovaní prostredia odpadmi pohodenými v prírode, na uliciach je vysoký a narastá celkové množstvo odpadov z obalov. V roku 2005 Slovensko nesplnilo ciele recyklácie stanovené Nariadením Vlády, ktorým implementuje Smernicu EÚ o obaloch, u dvoch z piatich komodít (plasty, papier). V roku 2004 bolo Slovensko 6 - 7 najhoršie v recyklácii odpadov z obalov v EÚ.

Príčiny nízkej miery triedenia a recyklácie spočívajú hlavne v nedostatku prostriedkov poskytovaných priemyslom pre triedený zber v obciach. Výška príspevku priemyslu obciam v SR za tonu vytriedeného odpadu je napríklad pre plasty v RecFonde približne 1300 – 1800 Sk, čím je triedenie pre obce stále stratové. V Českej republike priemysel prispieva obciam za tonu vytriedených odpadov z obalov v prepočte 4700 – 6400 Sk + bonusy za kvalitu 19% - 38% zo základu.

Ministerstvo však v návrhu nového zákona o obaloch navrhuje naopak úplne odobrať finančné prostriedky triedenému zberu v obciach tým, že právo poskytovať potvrdenia o recyklácii odpadov z obalov presúva iba na firmy zhodnocujúce odpady. Namiesto tých, ktoré zabezpečujú triedený zber. Hrozí, že priemysel v snahe získať potvrdenia o zabezpečení zákonnej

Ilustračné foto: Vodná nádrž Hrabovo, Ružomberok

povinnosti recyklovať bude platiť súkromným recyklačným firmám, namiesto podpory triedeného zberu v obciach. Súčasná nízka miera triedeného zberu tak môže začať dokonca ešte viac klesať. Hrozba nesplnenia minimálnych limitov recyklácie stanovených Smernicou EÚ o obaloch a následných sankcií sa stane reálnou.

Ministerstvo zároveň navrhuje **vyškrtnúť právomoc zaviesť zálohovanie obalov**, ktoré nadmerne zaťažujú životné prostredie (myslená na nápojové obaly na jedno použitie). Návrh MŽP znemožníť zálohovanie týchto obalov **spôsobí, že znečistenie životného prostredia odpadmi z nápojových obalov v prírode, parkoch a uliciach stúpne ešte viac**. Práve nápojové obaly, takmer výlučne jednorazové, tvoria podľa štúdie TU Zvolen najväčší, až 38 percentný objem nezákonne pohodených odpadov v prostredí. Jedine zálohovanie nápojových obalov sa vo svete osvedčilo ako účinný nástroj v znižovaní tohoto druhu znečisťovania prostredia. V štátoch, ktoré zaviedli zálohovanie, zaznamenali 20 až 60 percentný pokles znečisťovania prostredia pohodenými odpadmi. Ani triedený zber, ani výchova neboli v tomto smere úspešné.

Ďalšími negatívom je **obmedzenie práva spotrebiteľov na výber - nápojov v ekologickejších vratných, opakovane používaných obaloch**. Návrh výrazne znižuje počet obchodov, ktorých sa bude týkať povinnosť ponúkať spotrebiteľom nápoje aj vo vratných obaloch (ak ich predávajú v jednorazových) a to zvýšením ich predajnej plochy z dnešných 100 m² na 200 m². Ak si uvedomíme, že tak veľké predajne nemá takmer 2.500 z 2.800 obcí v SR, zistíme, že na väčšine územia štát a skladová politika obchodných reťazcov obmedzí dostupnosť ekologickejších obalov.

Projekt „Triedenie a recyklácia odpadu - súčasť nášho každodenného života“

V marci 2008 Priatelia Zeme - SPZ odštartovali vďaka podpore Recyklačného fondu dvojročný projekt s názvom „Triedenie a recyklácia odpadu - súčasť nášho každodenného života“.

Propagácii triedenia odpadov v Slovenskej republike je venovaná v súčasnosti len malá pozornosť. Počet obcí zaoberajúcich sa touto činnosťou je nedostačujúci a intenzita a úroveň informačnej kampane je nízka.

Projektom chceme dokázať, že cieľovými informačnými aktivitami sa dá zmeniť postoj pôvodcov odpadu k triedenému zberu a zlepšiť tak jeho výsledky. Cieľom projektu je napomôcť dosiahnuť vo vybraných obciach vedome pozitívneho správania pôvodcov a držiteľov odpadu k triedenému zberu a recyklácii odpadov.

Projekt je možné rozdeliť do dvoch hlavných častí:

1. spolupráca s vybranými 68 obcami z celého Slovenska, ktoré sa líšia spôsobom a úrovňou nakladania s komunálnymi odpadmi, sociálnymi a národnostnými aspektmi,
  2. oslovenie širokej verejnosti na celoslovenskej úrovni.
- Cieľovými skupinami sú samosprávy, školy a verejnosť.

K aktivitám projektu patria:

- informačné turné v centrách desiatich najväčších miest
- výstavy o recyklácii pre samosprávy, školy a širokú verejnosť
- semináre pre samosprávy
- konkrétna spolupráca s obcami pri riešení spôsobu a možnostiach v nakladaní s komunálnymi odpadmi
- vydanie príručky pre samosprávy o zavádzaní triedeného zberu
- školenia pre prednášateľov o problematike odpadov
- vydanie multimediálneho CD pre školy o zavádzaní triedeného zberu v školách
- organizovanie celoslovenského týždňa pre triedenie a recykláciu odpadu pre obyvateľov SR

Víkendovka „Radšej budem dnes aktívny, ako...“

8-9.marca sme sa stretli v krásnom stredoslovenskom Zvolene. Bolo nás 18, ktorí sme sa tu zišli, aby sme sa dozvedeli, naučili a vymysleli, ako aktívne pomôcť ochrane životného prostredia – vrátane 2 organizátoriek a niekoľko-mesačnej Violky, ktorej bolo na očkách a na úsmeve vidno, že sa stane o nejaký čas dobrovoľníčkou.

V sobotu sme sa v rámci programu všetci zoznámili a zistili sme kto sme aký kvietok, strom, zviera. A mohli sme začať „pracovať“: dozvedeli sme sa o medzinárodnej federácii Priatelia Zeme, o súčasných aktivitách Priateľov Zeme – SPZ, o mechanizme 2% z dane, o aktivizme a súčasnej novej pomoci Priateľom

Bez systémových zmien môžu zámery skládok podobné Pezinku ohroziť aj ďalšie obce

V posledných mesiacoch rezonuje na Slovensku kauza presadzovania obrovskej skládky odpadov v meste Pezínok ani nie 300 m od obytnej zóny, v geologicky nevhodnej lokalite. Kauza je známa právnymi prešľapmi niektorých orgánov štátnej správy životného prostredia a rodinným prepomením investora skládky a vedúcim predstaviteľom povolujujúceho stavebného orgánu. Spor o tento zlý projekt skládky zároveň vyvolal rastúci záujem verejnosti o alternatívy.

Málokto však vie, že Pezínok nie je jediným takto ohrozeným mestom. Slovensko trpí množstvom problémov so skládkami, ako aj inými vážnymi negatívami v oblasti odpadov, **zlým nakladaním s odpadmi, nedostatočnou štátnou kontrolou a nárastom ich množstva.** Bez systémových zmien, ktoré podporia recykláciu a obmedzia skládkovanie odpadov môžu onedlho ohrozovať podobné zlé projekty aj občanov iného mesta.

Ako príklad možno uviesť skládku v Dubnici alebo projekt rozšírenia skládky v Žiline – Považskom Chlmcu, ktoré sa tiež nachádzajú na geologicky nevhodných, priepustných podlažkách, v tesnej blízkosti rieky Váh. V Žiline dokonca blízko školy a (podobne ako v Pezinku) necelých 300 m od ľudských obydlí. **Doposiaľ sú v prevádzke ako „riadené“ skládky odpadov, t.j. sú povolené štátnou správou, avšak fungujú bez alebo s nevyhovujúcimi tesniacimi podlažkami, ktoré majú brániť úniku toxických látok.** Za všetky spomeňme napríklad skládky v Banskej Štiavnici, Detve, Hontianskych Tesároch či Hnúšti...

Konečný termín pre povinné spĺňanie predpisov EÚ pre skládky odpadov na Slovensku bol viackrát odložený, momentálne do dátumu december 2008. Avšak podobne ako v iných prípadoch, odklady nevedli k výraznému zlepšeniu manažmentu odpadov u väčšiny majiteľov, ale iba k niekoľkým rokom „dovolenky“ od bezpečnostných predpisov.

Naviac, množstvo komunálnych odpadov v SR narástlo od r.2005 do r.2006 o 12kg na 1 obyvateľa.

Zeme – SPZ. Viacerí prisľúbili pomoc na informačných stánkoch (a slovo aj dodržali), pomoc s rozdaním tlačív, propagáciou na ich webstránke a niektorí sa podujali aj na ekovýchovné aktivity na školách. Diskutovali sme tiež o problémoch týkajúcich sa životného prostredia, ktoré trápili niektorých aktivistoch. A tak sa nám zotmelo, nestihli sme ani nácvik informačného stánku, ktorý bol najvtipnejší bombónik minuloročného stretnutia. V sobotu večer sme si obhliadli Zvolenský zámok a v nedeľu ráno sme sa vybrali na výlet na Zvolenský starý hrad. Aby sme to nemali ľahké, cestou sme museli vyzbierať všetky šišky zo stromov roztriedené podľa druhu. Na túto aktivitu nás zorganizoval dobrovoľník Lacko Bíro, ktorý pripravoval deň Zeme vo Zvolene a šišky mali byť súčasťou Landartu (prírodného umenia) – vtedy ešte nevedel, ako nádherné sa mu táto akcia vydarí. Na hrade bolo krásne a poobede sme sa spokojní rozšli každý do svojho kútika Slovenska.

Bonus na záver: v noci zo soboty na nedeľu sme sa na poplach Katky Vrábľovej a na jedovatý štipľavý zápach zobudili. Pod oknom už boli požiarnici a hasili horiace plastové kontajnery, ktoré niekto zapálil. Priotrávení sme sa presunuli na nižšie poschodie, kde boli zavreté okná. Naša odpadová víkendovka tak získala symboliku.

Ďakujeme: Radovi Pláničkovi za prípravu obeda, Univerzitnému pastoračnému centru za prenájom budovy, Katke Vrábľovej za budiček v noci.

Jedna z hlavných príčin súčasných problémov spočíva v slabých ekonomicko - legislatívnych podmienkach.

Skládkovanie je stále najlacnejším spôsobom nakladania s odpadmi, kým triedený zber je pre obce stratový. To vedie k smutným „popredným umiesteniam“ Slovenska v EÚ - v r. 2004 sme boli **druhí od konca v recyklácii komunálnych odpadov (KO) v EÚ.** Až 78% KO končí na skládkach, hoci legislatíva i odborná obec sa zhodujú, že skládkovanie je najnevhodnejší spôsob nakladania s odpadmi. Vhodnejšie a legislatívne nadradené spôsoby pritom tvoria najmenšie podiely: recyklácia 7% a kompostovanie 3%.

Toto sú len niektoré z vážnych problémov odpadového hospodárstva SR. Súčasné vedenie **Ministerstva životného prostredia SR o nich vie, ale nekoná. Za posledné takmer 2 roky nevydalo žiadnu novú legislatívu** (okrem malej vyhlášky o spracovaní starých vozidiel). V apríli 2008 nastal ešte horší stav - MŽP SR predložilo zlé návrhy zákonov o odpadoch a o obaloch, ktoré by uvedené problémy ešte viac zhoršili.

Priatelia Zeme - SPZ vyzvali na dialóg o riešení týchto naliehavých problémov Ministerstvo životného prostredia a Slovenskú inšpekciu životného prostredia (SIŽP).

Priatelia Zeme zároveň predložili Ministerstvu životného prostredia SR návrhy systémových opatrení pre zlepšenie legislatívy s 3 prioritami:

- **Zvýšenie zákonného „ekologického“ poplatku za skládkovanie a zavedenia poplatku zo spaľovania** (nemyslí sa „cena“ za odpad) a jeho účelové viazanie na podporu prevencie a recyklácie.
- **Reforma súčasnej legislatívy** ohľadne tzv. oprávnených organizácií priemyslu, s cieľom niekoľkonásobne **zvýšiť prostriedky poskytované obciam na rozvoj triedeného zberu.**
- **Odstránenie zbytočných byrokratických bariér rozvoja prevencie a recyklácie odpadov.**

Priatelia Zeme - SPZ budú okrem toho pomáhať rozvíjať recykláciu obciam v najbližších 2 rokoch desiatkami vzdelávacích akácií, praktických seminárov či súťaží pre školy. Ďalšími aktivitami budú pilotné projekty rozvoja triedenia a znižovania nelegálnych skládok a poskytovanie odbornej a právnej pomoci komunitám ohrozeným zlými projektami skládok a spaľovní odpadov. Jednou z nich je aj Pezínok.

Aktivity ku Dňu Zeme, 22. apríla: infostánky vo viacerých mestách Slovenska

Tento rok sme sa do aktivít na deň Zeme viac vložili ako po iné roky. Heslo dňa Zeme i nového letáku bolo 22 ekotipov, aby bol deň Zeme každý deň.

Situácia nie len na Slovensku a nie len s odpadmi sa stáva vážnejšia a tak vzniká potreba viac komunikovať s ľuďmi, väčšmi vzdelávať. Vďaka našim aktivistom sme vo viacerých slovenských mestách organizovali informačné stánky Priateľov Zeme. Navyše sa v každom meste zapojili aj žiaci zo škôl. Občania sa na Deň Zeme dozvedeli viac o ekologickom spôsobe života a mimoriadnemu záujmu sa tešil najmä leták s 22 praktickými radami, ktoré môže do svojho každodenného života zaviesť každý z nás. Okrem osvetovej činnosti v prospech ekologického spôsobu života sa vyzbieralo tiež množstvo podpisov na petíciu proti ťažbe uránu na Slovensku. Na Prešovskom infostánku sa zbierali podpisy proti zväčšeniu kapacity prešovskej spaľovne nebezpečných odpadov. Navyše aktivisti so študentami vyzbierali v tento deň dobrovoľné príspevky pre rozvoj triedeného zberu, kompostovania a zastavenie rozšírenia prešovskej spaľovne, čo je pre našu organizáciu nemalá pomoc. Všetkým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom, či už pripojením sa k našim aktivitám alebo vlastnými aktivitami zapojili do aktivít pre zlepšenie/zachovanie životného prostredia **ĎAKUJEME**.

Za šnúru infostánkov ďakujeme: Maja a Terka Potočnáková, Johnny Vozár za Prešov, Marek Prypoň za Poprad, Michal Činčár, Barbora Auxtová, Diana Lešťáková, Rado Plánička, Kaja Macejková, Ľubo Ontkoc za Košice, Evka Bednáriková, Rado Pešek, Marián Ontkoc za Bratislavu, Katka Kemeníková, Julka Mládeková, Martin Holíčka, Miška Rosinská, Martin Mašek, Súkromná stredná škola Animus v Nitre, Obchodná akadémia v Prešove, Gymnázium Sládkoviča v Banskej Bystrici, Gymnázium Šrobárova v Košiciach, Evanjelické lýceum v Bratislave, ZŠ Letná v Poprade

Infostánok Priateľov Zeme - SPZ na Výstave Recyklácia, inovácia, separácia

Priatelia Zeme – SPZ sa v dňoch 22. -25. apríla predstavili na najväčšej ekologickej výstave na Slovensku – R.I.S., ktorá sa zaoberá recykláciou a zhodnocovaním odpadov.

Na výstavisisku vystavili svoj kompletný stánok s ukázkami drvičov, nádob na triedený zber, biologický odpad, panelovou výstavou a informačnými materiálmi. Počas týchto dní neustále komunikovali s návštevníkmi. V rámci odbornej konferencie na výstave prednášala Katarína Vrábľová z Priateľov Zeme o nedostatkoch návrhu zákona o obaloch. Jeho schválenie by viedlo k zvýšeniu množstva nezákonne pohodených odpadov v prírode a na uliciach, k oslabeniu triedeného zberu a k zníženiu recyklácie. Vedenie výstavy oslovilo našu organizáciu na spoluprácu pri súťaži 3 miest (Nitra, Banská Bystrica, Prešov) o najlepší triedený zber počas celého roka a počas výstavy. Pomohli sme pri propagácii tejto súťaže, za čo sme dostali osobitné poďakovanie.

Priatelia Zeme hodnotili zmeny v prístupe EÚ k nakladaniu s odpadom

Priatelia Zeme-SPZ uvítali marcové hlasovanie Výboru Európskeho parlamentu pre životné prostredie o potrebe zaviesť jasné ciele pre prevenciu a recykláciu odpadov v rámci novely Rámcovej smernice o odpadoch, sú však sklamaní z rozhodnutia, ktoré nadmerne podporuje spaľovanie odpadov a dovoz odpadov z bohatších krajín do spaľovní chudobnejších.

Drvivá väčšina členov výboru podporila ciele pre členské štáty EÚ pre stabilizáciu produkcie odpadov do roku 2012 a zavedenie cieľov recyklácie na 50% pre komunálny odpad a 70% pre odpad z priemyslu do roku 2020. Výbor hlasoval aj pre podporu separovaného zberu odpadu vrátane bioodpadu a pre uprednostnenie recyklácie bioodpadu a odpadových olejov pred inými metódami nakladania s nimi.

Bolo to aj zásluhou dlhotrvajúcej kampane európskych Priateľov Zeme (FOE Europe), v ktorej aktívne pôsobili aj Priatelia Zeme zo Slovenska, a Európskej environmentálnej agentúry (EEB). Kampaňou sa podarilo dosiahnuť prísne, ale dosiahnuteľné ciele v prevencii vzniku odpadov a recyklácii. Ciele stanovené Európskou úniou budú udávať smerovanie členských štátov a posilnia investovanie do účinnejších systémov nakladania s odpadmi. Hlasovanie Výboru ŽP je veľmi dôležité pri ďalšej fáze legislatívneho procesu – rokovaní medzi Európskym parlamentom a Radou ministrov ŽP.

Priatelia Zeme spolu s ďalšími európskymi environmentálnymi organizáciami Health Care Without Harm a GAIA však zároveň kritizovali rozhodnutie preklasifikovať spaľovne odpadov zo zariadení na zneškodňovanie na zariadenia na energetické zhodnocovanie. Rozhodnutie o preklasifikovaní spaľovní prešlo len s rozdielom piatich hlasov.

„Zámena slovíčok zneškodňovanie za zhodnocovanie v legislatíve EÚ bude znamenať viac spaľovaného odpadu namiesto toho, aby toto množstvo klesalo.

Uprednostnenie spaľovania odpadov je veľkým krokom späť od cieľov EÚ stať sa zdravou, trvalo udržateľnou spoločnosťou,“ povedala Katarína Vrábľová z Priateľov Zeme-SPZ a dodala: „preklasifikovanie spaľovní zároveň znamená vytvorenie legálnej cesty pre dovoz odpadov zo zahraničia do chudobnejších členských štátov, z dôvodu neporovnateľne nižších cien za ich spaľovanie.“ V súčasnosti cezhraničný prevoz odpadov za účelom zneškodnenia v zásade nie je v EÚ možný, avšak transport za účelom zhodnotenia už možný bude. „Po prijatí novely tejto smernice bude mať Slovensko veľmi obmedzené možnosti pre zabránenie dovozu odpadov, vrátane nebezpečných.

V 21. storočí spaľovne stále znamenajú značné riziko pre zdravie ľudí. Spoločnosť by sa preto radšej mala snažiť o maximálnu recykláciu odpadov a minimalizovať produkciu odpadov a ich spaľovanie,“ uzatvorila Vrábľová.

Dalajláma: „Kultúrne práva a slobody musia byť priznané všetkým Tibetanom – ako je uvedené v ústave.“

Duchovný a svetský vodca Tibetu, Jeho Svätosť štrnásťty dalajláma Džampal Ngawang Lozang Ješe Tändzin Gjamccho sa narodil v severnom Tibete v chudobnej roľníckej rodine 6. júla 1935. Keď mal dva roky, bol rozpoznávaný ako reinkarnácia posledného trinásteho dalajlámu. V roku 1939 bol privedený do Lhasy, kde bol o rok neskôr prehlásený za hlavu tibetských budhistov.

Spiegel: Vaša svätosť, dostali ste už pozvánku na otváraciu ceremóniu olympijských hier do Pekingu?

Dalajláma: Čína si zvolila iný postup: nie pozvať ma, ale vylúčiť. A obviniť ma. Iba včera napísal o mne Tibet Daily v Lhase ostré slová. Vaši tamojší kolegovia žurnalisti sú veľmi invenční.

Spiegel: Niektoré označenia, ktoré si pamätáme z posledných pár týždňov sú: kriminálnik, separatista a označenie od hlavy Komunistickej strany tibetskej autonómnej oblasti: „Vlk v mníšskom habite, diabol s ľudskou tvárou a srdcom zvierata“. Zraňujú Vás tieto nadávky?

Dalajláma: Ó nie. Zabudli ste „démon“. Toto sú len prázdne slová. Ak používanie týchto slov na môj opis robí čínskych predstaviteľov šťastnými, mali by pokračovať. Ja tiež rád poskytnem vzorku krvi, aby vedci určili či som človek alebo zvier. Ale čo môžem úplne odsúdiť a považovať za porušenie ľudských práv je keď čínske authority nútia Tibetánov v mojom rodnom Tibete, aby ma ohovárali a odsúdili písomne.

Spiegel: Napriek nadávkam urobilo čínske politické vedenie krok, aby sa s Vami stretlo. Myslíte si, že lídri Komunistickej strany v Pekingu naozaj veria, že vy ste podnecovali ľudí v Lhase a iné časti Tibetu, aby páchali násilné činy?

Dalajláma: Nevieam, či tomu veria, ale ak áno, tak by mali ísť do Oslo a zobrať mi Nobelovu cenu za mier. Nie, samozrejme som zaviazaný nenásiliu – bol som po celý môj život a vždy budem. Požiadal som čínske authority, aby prišli sem do Dharmasaly a preverili všetky moje dokumenty a prejavy. Potom môžu predložiť dôkaz ich obvinení.

Spiegel: Ale nemôžte odmietnuť, že okrem mierumilovných demonštrácií mníchov, ktoré boli brutálne potlačené, mladí Tibetania v Lhase sú obvinení z výtržníctva a podpaľačstva.

Dalajláma: Odsudzujem to a som smutný keď vidím mojich druhov z Tibetu správať sa týmto spôsobom – aj keď to bol pravdepodobne výsledok hlbokého dezilúzie a sklamanie z toho, že sú vo vlastnej krajine druhotriedni občania. Ale toto nie je ospravedlnenie pre násilie. Navrhol som medzinárodné vyšetrovanie posledných udalostí v Tibete nezávislou uznávanou organizáciou. Jedna vec je však istá: Boli to prevažne nevinní Tibetania, ktorí trpeli pod vojenskou a policajnou brutalitou. Žiaľime nad stratou viac ako 200 životov. Ale nemáme detailný obraz toho, čo sa dialo a stále deje v Tibete.

Spiegel: Odkiaľ ste sa dostali k informáciám?

Dalajláma: Máme málo exkluzívnych informácií: občasné hovory na mobil, alebo email. Samozrejme sú tieto nové médiá prísne kontrolované, ale je ťažké pre Peking dostať ich úplne pod kontrolu.

Spiegel: Aká bola Vaša prvá reakcia keď ste dostali prvé správy o brutalitách a videli prvé fotky mŕtvych?

Dalajláma: Plakal som. Sedel som s naším premiérom exilovej vlády a obidvaja sme si utierali oči od slz. Toľko utrpenia, toľko sklamanie. Bol som hlboko smutný.

Spiegel: Ale nie nahnevany?

Dalajláma: Niekedy nahnevané slovo vykĺzne, čo je veľmi zlé. Ale nie, hnev je pre mňa cudzí, lebo hnev znamená chcieť niekomu ublížiť. Moja viera mi pomáha prekonať také negatívne emócie a nájsť môj stred. Každý z môjho budhistického rituálu je časťou procesu dávania a brania. Prijímam čínsku nedôveru a vysielam súcit. Musím priznať, že to nebolo pre mňa vždy ľahké v posledných týždňoch.

Spiegel: Modlili ste sa tiež za Číňanov, vrátane páchatel'ov?

Dalajláma: Napriek všetkým obavám a strachom, som v mieri s mojim podvedomím, takže môžem vykonávať svoje povinnosti celkom normálne. Nemám problém so spánkom. Pravdepodobne je to preto, že sa modlím samozrejme aj za Číňanov. Za ich vedenie. A tiež za tých, ktorí majú krv na ich rukách.

Spiegel: Vy sa len nemodlíte. V poslednom čase tiež s nimi rukujete prostredníctvom dvoch Vašich reprezentantov. Ako hodnotíte stretnutie?

Dalajláma: Počas tohto neformálneho jednodňového stretnutia moji dvaja posli a čínski zástupcovia súhlasili so začatím siedmeho kola formálnych diskusií a to čo najskôr. Na stretnutí boli vážne rozdiely oboch strán v názoroch na príčinu a priebeh nedávnych nepokojov v Tibete. Ale napriek ich rozličným pohľadom, obe strany ukázali ochotu pre spoločný prístup prekonania problémov v Tibete.

Spiegel: Toto znie viac ako diskusia o procedurálnych otázkach.

Dalajláma: V tomto duchu ponúkli obe strany konkrétne návrhy, ktoré môžu byť použité pre formálnu diskusiu v ďalšom kole.

Spiegel: Je to pokrok?

Dalajláma: Musíme hľadať pravdu vo faktoch. V každom prípade toto obdobie je veľmi priaznivé. Druhá strana zaujala rešpektujúce a nie agresívne stanovisko. Ale je to ešte ďaleko od bodu zvratu.

Spiegel: Mnohí predpokladajú, že Peking sa zúčastnil na dialógu iba z taktických dôvodov, aby zastavil vlnu celosvetovej kritiky správania sa v Tibete, aby natiahal čas pre olympiádu bez toho, aby musel čeliť protestom. A aby mohol povedať západným lídrom: Pozrite, my vyjednáваме. Nechali ste sa oklamať vedením komunistickej strany?

Dalajláma: Diskusie v záujme diskusií sú nezmyselné. Zaujímajú ma iba vážne diskusie, kde sa pomenuje jadro problému. Sú veľmi vítané a bez podmienok. Ale musia byť vedené spôsobom transparentným pre vonkajší svet – dosť bolo tajných rozhovorov za zatvorenými dverami. Samozrejme zapracoval na Peking medzinárodný tlak. Môžem len podporiť každú slobodnú spoločnosť, špeciálne Nemecko, aby zotrvali v tlaku. Celý svet nám musí pomôcť. Číne záleží na jej medzinárodnej reputácii.

Spiegel: A čo konkrétne chcete od Číny?

Dalajláma: Čína musí konečne uznať, že existuje tibetský problém. Predpokladá sa, že na to bude kladený dôraz budúcich rozhovorov, s ktorými sme súhlasili. Na rozdiel od predošlých nepokojov, tento raz nezasiahli len Lhasu a nie len takzvanú

Tibetskú autonómnú oblasť. Protesty zahrnuli všetky tibetsky hovoriace oblasti v Číne. Dokonca aj tibetskí študenti na Univerzite v Pekingu protestovali. Toto veľké odmietnutie vlády Komunistickej strany a jej opatrení nemôže byť ignorované. Peking si musí uvedomiť, že udalosti išli posledných 50 rokov veľmi zlým smerom.

Spiegel: Čo sa dialo?

Dalajlama: Skúšali všetko. Utláčanie a mučenie bolo pre Tibet bolestivé, politická prevýchova tiež zlyhala. Presídlenie mnoho čínskych imigrantov do Tibetu neumlčalo Tibeťanov. Potom Pekingská Komunistická strana skúsila programy pre zlepšenie životného štandardu, investovala financie do infraštruktúry. Zistila, že Tibeťania si vážia viac kultúrnu nezávislosť a duchovno. Po rokoch útlaku Tibeťania už neveria Číňanom. Teraz mocní v Pekingu, deväť členovia Politbura, ktorých rozhodnutia ovplyvňujú 1,3 mld ľudí stoja na križovatke. Dúfam, že si zvolia od základov novú politiku, realistickú politiku.

Spiegel: Čo vidíte ako potenciálne riešenie? A ktorým smerom si myslíte vydá Peking?

Dalajlama: Tibeťania musia mať silu rozhodovať o všetkých otázkach kultúry, náboženstva a životného prostredia. Ale je to niečo iné ako byť nezávislým štátom. Podľa medzinárodného práva, tento nový Tibet by taktiež bol časťou Čínskej republiky, Čína by teda ostala zodpovedná za zahraničnú a bezpečnostnú politiku. Ak by Peking súhlasil s takýmto modelom, garantujem vám, že kríza akú máme dnes, nebude. Toto je jeden variant, ten pozitívny.

Spiegel: Je tu aj negatívny variant?

Dalajlama: Je tu riziko, že čínske vedenie verí, že už nie je šanca pre mier v Tibete a že stratili dôveru Tibeťanov navždy. Zároveň chcú Číňania úplne kontrolovať krajinu s bohatými prírodnými zdrojmi. Preto budú utláčať našich ľudí ešte brutálnejšie a eventuálne z nich urobia bezvýznamnú menšinu v ich vlastnom domove. Druhý variant je Tibet pre čínskych imigrantov. Bol by to koniec celého dialógu s nami.

Spiegel: Ktoej variante je Peking naklonený? Ukáže sa to 20. júna v Lhase, keď tadiaľ povedie olympijský pochod a pravdepodobne budú aj demonštrácie?

Dalajlama: Odporúčam mojim krajanom v Lhase a inde, (vrátane San Francisca) nedemonštrovať proti olympijskému pochodu. Pravdepodobne vyhlásim Ďalšiu výzvu. Číňania ma stále obviňujú zo sabotáže olympijských hier. Po pravde som vítal od začiatku Peking ako dejisko olympijských hier.

Spiegel: Veľa Tibeťanov považuje olympijský pochod z Mount Everestu (posvätné miesto pre Tibeťanov) cez Lhasu – Vaše bývalé vládne sídlo za provokáciu. Vy nie?

Dalajlama: Ak by boli časy pokojné, nebol by som z toho rozrušený. Ale teraz chápem protestom, samozrejme, bez toho, aby som ich podporoval. Radil som tiež organizátorom tzv. mierového pochodu, odtiaľto z Dharamsaly k hranici Čínskej republiky, aby zrušili plán, lebo by to mohlo viesť k stretom s pohraničnou armádou. Ale všetko, čo môžem urobiť, je dať radu, nie potlačiť niekoho názor. Dúfam, že Číňania toto všetko nepoužijú ako ospravedlnenie na spáchanie ďalšieho krvavého kúpeľa.

Spiegel: Vaša cesta nenásilia stráca podporu medzi Vašimi krajanmi v exile, hoci ste naďalej uctievaný ako symbol Tibetu. Militanti v tibetskom Kongrese mladých, ktorí trvajú na boji za nezávislosť, získavajú vplyv. Čínske vedenie nedávno označilo tento Kongres za teroristickú organizáciu.

Dalajlama: samozrejme rozumiem netrpezlivosti mladých. Ale nemajú žiadny koncept, iba emócie. Bol som stotožnený s takými snami dlhé roky. Bez ohľadu na morálnu otázku, čo by to znamenalo? Že by Tibeťania mali zobrať zbrane na dosiahnutie ich nezávislosti? Aké zbrane a odkiaľ by pochádzali? Od mudža-

hídov v Pakistane? A ak získame zbrane, ako ich dopravíme do Tibetu? A keď začne ozbrojená vojna za nezávislosť, kto nám príde na pomoc? Američania? Nemci?

Spiegel: Samozrejme nie. Predsa len niektorí Tibeťania veria, že ste príliš ochotný robiť kompromisy. Váš vzorový model Mahatma Gandhi kázal aj cestu nenásilia aj občiansku neposlušnosť. Nespolupracovanie s okupantami a provokačné pochody po krajine podporoval.

Dalajlama: Máte pravdu. A ešte je tu jeden veľký rozdiel: Gándhí mohol dokazovať jeho prípad na súde. Skúste to urobiť v Lhase. Britskí imperialisti boli dosť zlí, ale neporovnateľní s Číňanmi – títo sú oveľa horší. A okrem toho si myslím, že štrajk hladovkou by bol neprípustný akt násilia. Človek nemá šancu proti Číňanom takýmto spôsobom.

Spiegel: Teraz odsudzujete Čínsku republiku vo veľkej miere. Čína určite nie je ústavný štát. Ale sú tu nepopierateľné znaky pomaly sa rozvíjajúcej občianskej spoločnosti: odvážni novinári, právnici a environmentalisti. A čínsky ekonomický rozvoj je fenomenálny.

Dalajlama: To je pravda. Som veľký fanúšik „harmonickej spoločnosti“, ktorú v súčasnosti propaguje vedenie strany. Ale slová musia byť nasledované skutkami. V dlhodobej perspektíve som ohľadom Číny optimista. Je ťažké násilne utláčať ľudí počas dlhej doby – príkladom je Sovietsky zväz a východoeurópske krajiny. Čína je teraz v období zmien, čo vedie k mnohým pozitívam. Číňania znovuobjavujú náboženstvo. Bývalý vedúci strany Jiang Zemin je budhista a tiež bývalý Premiér Zhu Rongji. Mnohí obchodníci a umelci prejavili záujem o budhizmus. Zaujímavé nekonformné eseje, ktoré sú kritické voči režimu sa objavujú na internete. To môže viesť ku zvýšenej sympatii a solidarite voči Tibetskému problému.

Spiegel: Cnie sa Vám za Tibetom?

Dalajlama: Za domovom? Nie. Domov je, kde sa cítite doma. To je samozrejme v Indii, ale tiež v Švajčiarsku, USA, Nemecku, ktoré mám veľmi rád.

Spiegel: Vzdali ste sa nádeje, že uvidíte Lhasu a Palác Potala, kde ste vyrastali a riadili krajinu?

Dalajlama: Nie, som optimistický a verím, že sa tam budem môcť vrátiť.

Spiegel: Kedy a za akých podmienok?

Dalajlama: Už sa cítim polounavený. Každodenné vládnutie vykonáva kabinet vedený Premiérom Rinpoche, ktorý bol tu v exile demokraticky zvolený. Rád by som šiel úplne na dôchodok za pár rokov.

Spiegel: Prednedávnom počas dní najväčšieho násilia v Lhase a ozbrojených protestov v Dharamsale ste povedali: „Ak sa veci vymknú spod kontroly, potom moja jediná možnosť bude rezignovať.“ Niektorí to interpretovali ako otvorenú hrozbu radikálom z Kongresu mladých, že nemôžu viac rátať s Vašou podporou. Iní to videli ako skrytú hrozbu pre čínske vedenie ako poslednú najlepšiu možnosť pre kompromis.

Dalajlama: Bolo to myslené tak, ako som to povedal. Teším sa na život obyčajného mnícha. Dobré, možno tam bolo trochu varovania v zmysle akom ste spomenuli.

Spiegel: Číňania budú od Vás požadovať ďalšie ústupky ešte pred tým, ako budú vôbec uvažovať o tom, či Vám umožnia vrátiť sa do Lhasy. Nakoniec, domáhate sa hovoriť za všetkých Tibeťanov a žiadali ste rozsiahlu autonómiu pre Väčší Tibet, ktorý by zahŕňal súčasný autonómny región a časti provincií Qinghai...

Dalajlama: ...kde som sa narodil...

Spiegel: ... Sichuan, Gansu and Yunnan, alebo skoro štvrtina územia Číny.

Dalajlama: Je mojou morálnou povinnosťou hovoriť za 6 miliónov Tibeťanov, kultúrne práva a slobody musia platiť pre všetkých Tibeťanov – ako to stojí v Ústave.

Spiegel: Mohli by ste rezignovať z titulu Dalajlámu, naboženského a politického vodcu?

Dalajlama: Už nebudem hrať žiadnu politickú ani vyslovene duchovnú úlohu. Keď príde deň môjho návratu, keď sa do Tibetu vrátia pevné zásady pluralizmu, slobody názoru a zákona, uvoľním všetky svoje právomoci tunajšej vláde.

Spiegel: Budete posledným Dalajámom? Do akej miery sa chcete podieľať na procese výberu Vášho nástupcu?

Dalajlama: Preberali sme túto tému v rámci skupiny „vysokopostavených“ v Daramsale pred pár dňami. Je tu niekoľko modelov, ale kľúčovým faktorom by mala byť vôľa Tibeťanov. Už som uvažoval aj nad referendom o tejto otázke. Všetko je možné: konkláve, ako v katolíckych kostoloch, žena ako moja nástupkyňa, žiadny Dalajlama už nikdy.

Spiegel: A aký je napravdepodobnejší scenár?

Dalajlama: Bol som samozrejme požiadaný, aby som sa zúčastnil výberu môjho nástupcu a udržal tak tento inštitút nažive. Dúfam však, že je tu ešte dostatok času, že mám ešte aspoň 10 alebo 20 rokov na premýšľanie o tejto veci. Samozrejme, ak budeme stále v exile, môj nástupca sa podľa všetkého nájde niekde v Indii, určite mimo Tibetu.

Spiegel: Cestujete často po celom svete...

Dalajlama: ... a aj to tak zostane ešte dlhší čas. Aj keď sa vrátim do Lhasy, rád by som aj naďalej cestoval. Považujem sa za občana tohto sveta a veľmi ma zaujímajú vzťahy medzi budhizmom a vedou. Mojim hlavným cieľom je propagovať základné ľudské hodnoty a toleranciu medzi náboženstvami. Až potom prichádza Tibet.

Spiegel: Budúci týždeň znovu pôjdete na niekoľko dní do Nemecka –krajiny, ktorú navštevujete dosť často.

Dalajlama: Áno, som veľmi rád vo Vašej krajine. Zúčastním sa viacerých diskusií a možno sa stretnem aj s niektorými politikmi.

Spiegel: Kancelár bude práve vtedy na návšteve v Latinskej Amerike, ale Norbert Lammert, predseda nemeckého parlamentu a Jürgen Rüttgers, guvernér Severného Rýnska-Westfálska sa s Vami chcú stretnúť.

Dalajlama: Dobré, dúfajme že Čína v túto dobu utlmí svoje protesty.

Spiegel: Viete o tom, že ste v Nemecku dosť populárny a že Vás veľa nemcov uznáva tak ako pápeža, ktorý je Nemec?

Dalajlama: Neberiem to tak. Uvádza ma to do rozpakov.

Spiegel: Vaša Svätosť, ďakujeme za rozhovor.

• <http://darwiniana.com/2008/05/12/spiegel-dalai-lama/>

TOKYO, 19.3.2008 (IPS) - Pema Gyalpo bol oficiálnym zástupcom Dalajlámu v Japonsku od roku 1975 do roku 1990. Zakladateľ Medzinárodného tibetského kultúrneho centra je známy ako autor mnohých kníh o Tibete, stĺpcikov vo významných denníkoch, ale aj ako expert pre medzinárodné záležitosti.

IPS: Dalajláma hovorí, že keby si Tibeťania zvolili cestu násilia, musel by odstúpiť. Myslíte si, že by mal odstúpiť?

Pema Gyalpo: Nemôže odstúpiť,

lebo on bude vždy Dalajámom. Snaží sa uchrániť množstvo Tibeťanov pred tým, aby sa stali obeťami čínskych represíí. Čínska armáda chce každého podozrivého človeka uvrhnúť do vä-

zenia a nemá problém uchýliť sa až k masovému vyvražďovaniu. Takže toto je jediná cesta, ktorou Jeho Svätosť môže týchto ľudí zachrániť. Zároveň na nich apeluje, aby zastavili násilnosti pri vzdorovaní čínskym pravidlám, pretože neverí, že násilie priniesie dobré výsledky komukoľvek..

Na druhej strane, je pravda, že veľa mladších tibeťanov je dosť frustrovaných z Dalajlámovho prístupu nenásilia a pokojného odporu. Vidia, že cestou nenásilia nedosiahnu nič. Mnoho rokov sebadisciplíny nepriniesli žiadne zmeny alebo výsledky.

Je to aj môj osobný názor, že rokovania s Čínou zatiaľ nepriniesli žiadne viditeľné zmeny v Tibete, ale snahy Jeho Svätosti sú veľmi uznávané medzinárodnou komunitou. Prináša to medzinárodnú morálnu podporu Tibetu, ktorou by sa mohli dosiahnuť také výsledky, aké priniesli aj v Južnej Afrike. Nelson Mandela a jeho ľudia prevzali oprávnené svoje miesto bez odplaty voči predošlým „vládcom“.

IPS: Niektorí ľudia volajú po bojkote Olympijských hier. Podporujete to?

PG: Pokiaľ budú Olympijské hry mierové, podporujem ich. Ale Čína sa snaží zneužiť Olympiádu ako politický nástroj na presvedčenie celého sveta, že Tibet je časťou Číny. Som proti Olympiáde ako prostriedku na legalizovanie čínskych represíí voči Tibetu.

Avšak, som aj proti tomu, aby bola Olympiáda zrušená, pretože na tom tvrdo pracovalo príliš veľa ľudí a niektorí už nikdy nebudú mať príležitosť znovu súťažiť. Nemáme právo pripraviť ich o túto príležitosť. Ale, ak chcú športovci dobrovoľne odstúpiť z vlastnej vôle, pomôže to číňanom, ktorí sú taktiež zbavovaní svojich ľudských práv. Peking aj naďalej pokračuje v zatváraní čínskych disidentov.

IPS: Aké sú informácie o súčasnej situácii v Tibete?

PG: Nanešťastie, ako si viete predstaviť, situácia je stále veľmi napätá. Ľudia sú v domácom väzení, alebo uväznení a mlátení. Krajina je izolovaná od okolitého sveta a to tibeťanom vôbec nepomáha. Čína dala svojej armáde právomoc strieľať a zabíjať.

IPS: Ako táto situácia začala?

PG: Celé sa to začalo čínskym útokom na skupinu mníchov. vojenské vozidlo vrazilo do zhromaždenia budhistických mníchov na druhý deň demonštrácií. Hoci boli demonštrácie pokojné, čínska armáda neváhala zabiť nevinných mníchov.

IPS: Koľko ľudí bolo zavraždených?

PG: Číňania vravia, že zabitých bolo 13 ľudí, ale oni ich zastrelili viac než 80...a o tom sa vôbec nezmieňujú. Myslia si, že majú právo zabíjať. Klamali by sme sami seba, keby sme tvrdili, že situácia sa upokojila, pretože armáda stále zatvára veľa ľudí, hoci toho, o kom si myslia, že sa zúčastnil demonštrácie alebo je proti čínskej nadvláde.

IPS: Prečo Tibeťania demonštrovali?

PG: Pretože je tam silný odpor proti čínskej moci. V priebehu polovice storočia nepriniesla Tibeťanom žiaden fyzický či duševný pokoj. Stále sú porušované ľudské práva a náboženská sloboda. Ľuďom nie je dovolené ukazovať ani mať pri sebe žiadnu fotku Dalajlámu. Čína dáva peniaze do Tibetu, ale z toho nemajú prospech tunajší Tibeťania. Všetko je to len pre to, aby do Tibetu prítiahli viac Číňanov. Dokonca aj železnica bola postavená kvôli tomu, aby do Tibetu dopravila týchto čínskych novousadlíkov.

Prílev Číňanov je nástrojom na vykorisťovanie tibetskej ekonomiky. Pokiaľ Čína nezmení svoju politiku, problém Tibetu sa nikdy nevyrieši.

• Zdroj rozhovoru s P.Gyalpom
<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=41648>

Fakty o ľudských právach v Číne z článku
 Amnesty International Slovensko:

Zlepšenie ochrany ľudských práv v Číne - čas sa kráti

Blížiac sa Olympijské hry dodnes nespĺnili svoju úlohu katalyzátora zlepšenia ochrany ľudských práv v Číne. Úrady v Pekingu v záujme „vyčistenia mesta“ pred Olympiádou umlčali a zadržali stovky aktivistov za ľudské práva. Tibetom a okolitými regiónmi otriasajú policajné a vojenské zásahy proti tým, ktorí si nenásilným spôsobom uplatňujú svoje základné slobody. Uvádza sa to v dnes zverejnenej správe AI, ktorá situáciu v krajine nepretržite sleduje.

„Udalosti posledných dní jednoznačne spochybňujú odhodlanie čínskych úradov zlepšiť dodržiavanie ľudských práv pred Olympiádou. Kým nebudú prijaté opatrenia na efektívne riešenie situácie, pozitívny odkaz Olympiády v Pekingu je čoraz viac v nedohľadne,“ upozorňuje Irene Khan, Generálna tajomníčka AI.

AI sa v rámci kampane Ľudské práva v Číne upozorňuje na sústreďuje na štyri hlavné oblasti vážneho porušovania ľudských práv, a to: trest smrti, spravodlivé súdnictvo a koniec nezákonného zadržavania, rešpektovanie a ochrana ľudsko-právnych aktivistov a právo na uplatňovanie slobody slova.

Spravodlivé súdnictvo a koniec nezákonného zadržavania

Vyčistenie mesta pred Olympijskými hrami viedlo k zatknutiu tisícov účastníkov petičných akcií, pričom mnohí z nich boli následne v rámci „Vážby a repatriácie“, praxe zakázanej v roku 2003, vyhostení do svojich provincií.

Iní boli umiestnení na nedobrovoľnú protidrogovú liečbu alebo do táborov prevýchovy prácou. „Prevýchova prácou“ sa v Číne používa ako mimosúdna protizákonná forma zadržavania. Ľudia poslaní na „prevýchovu“ nemajú prístup k právnikovi, neodsúdi ich žiaden súd a o ich treste zvyčajne rozhodne samotná polícia. Podľa súčasných pravidiel môžu byť ľudia v zariadení na prevýchovu prácou zadržávaní až štyri roky. Počas nich im neustále hrozí, že sa stanú obeťami rôznych foriem mučenia, hlavne ak odmietnu odvolať svoj „zločin“. V tomto prípade sa pod pojmom „zločin“ chápe prečin, ktorý však nie je dostatočne závažný na to, aby sa posudzoval podľa Trestného zákona, ako napríklad málo závažné trestné činy, ale aj kritika vlády, či vyznávanie zakázaných názorov.

Na rozohnanie demonštrantov v Tibete a okolitých oblastiach čínske úrady siahajú po neprimeranej, niekedy i smrteľnej sile. Vzhľadom na pretrvávajúce praktiky mučenia a neľudského zaobchádzania v provincii sa AI obáva, že zadržávaným Tibetčanom hrozí bitie a iné porušovanie ich základných práv, nevynímajúc ani rozsudky smrti po nespravodlivých súdnych procesoch. AI žiada úrady, aby zverejnili mená všetkých zadržávaných osôb, ich právny status, ako aj to, kde sa nachádzajú. Všetci tí, ktorí boli zadržaní výhradne na základe účasti na nenásilných protestoch musia byť okamžite prepustení.

Ochrana ľudsko-právnych aktivistov

Hu Jia, ľudsko-právny aktivista z Pekingu, je zadržávaný od 27. decembra 2007 v izolácii bez prístupu k právnikovi. Obvinený je z „vykonávania podvratnej činnosti proti štátu“, pretože sa spoločne s manželkou Zeng Jinyan snažili prostredníctvom zahraničných médií a ľudsko-právnych organizácií informovať medzinárodnú verejnosť o porušovaní ľudských práv v Číne.

Zdroj: http://commons.wikimedia.org/wiki/Image:Human_Rights_China.jpg, autor: tea rose

Kým Hu Jia je vystavený riziku mučenia a iného neľudského zaobchádzania v Pekingskom mestskom zadržavacom centre, jeho manželku od januára 2008 v ich spoločnom dome prísne strážia ich desiatky policajtov z oddelenia vnútornej bezpečnosti Pekingského úradu pre verejnú bezpečnosť. Zeng Jinyan nesmie prijímať nijaké návštevy a ani nikoho kontaktovať. Polícia ju totiž varovala, že v opačnom prípade môže byť tiež zadržaná, čo by malo „pochopteľne neblahý vplyv“ na jej niekoľkokmesačné dieťa. Následne zablokovala ich telefón a internet, skonfiškovala počítač, mobilné telefóny, kameru, fotoaparáty, fax, prístupy k bankovým účtom a platobné karty. Rovnako zabavili i množstvo dokumentov, vrátane zahraničných publikácií o ľudských právach.

Hu Jia a jeho manželka však zďaleka nie sú jedinými aktivistami, ktorí sú prenasledovaní za to, že sa nebáli prehovoriť o porušovaní ľudských práv v súvislosti s prípravami na LOH v Pekingu. Správa AI sa podrobne venuje desiatkam podobných prípadov.

Právo na slobodu slova

V minulom roku Čína zaviedla nové pravidlá, ktoré mali za cieľ zvýšiť mieru slobody zahraničných novinárov informovať o situácii v krajine. Skutočnosť je však taká, že sloboda tlače v tejto „rozšírenej podobe“ je prípustná len ak sa netýka možnosti podávať objektívne správy o citlivých vnútropolitických otázkach. Zatiaľ čo teda v praxi ostávajú prísne a obmedzujúce pravidlá pre domáce médiá nezmenenou realitou, čoraz vyostrenejšia je cenzúra internetu. Zasiahla už dokonca aj webové stránky zamerané na informovanie o HIV/AIDS. Najnovšie správy naznačujú, že štátna kontrola sa vzťahuje už aj na informácie odosielané formou SMS správ z Pekingu.

Trest smrti

Čína vykoná ročne viac poprav než zvyšné krajiny sveta dokopy. V roku 2006 tu bolo údajne vykonaných 1 010 poprav, no ich skutočný počet môže byť až 8 000. Podľa oficiálnych vyhlásení predstaviteľov krajiny mal počet vykonaných poprav v minulom roku klesnúť vďaka znovuzavedeniu kontroly Najvyšším súdom. AI žiada – na dôkaz pravdivosti týchto tvrdení – zverejnenie štatistik trestu smrti.

AI žiada čínske úrady, aby:

- okamžite povolili vstup nezávislým pozorovateľom OSN a iným nezávislým vyšetrovateľom na územie Tibetu;
- ukončili nezákonné a svojvoľné zadržavanie, zastrešovanie a šikanovanie aktivistov;
- umožnili slobodné a úplné podávanie správ z celej krajiny všetkým novinárom;
- prepustili všetkých väzňov svedomia;
- znížili počet poprav ako krok smerom k úplnému zrušeniu trestu smrti.

22 tipov aby bol

Deň Zeme každý deň

1. Uprednostňujeme sprchovanie pred kúpaním, ušetríme až 2/3 vody. Na sprchovanie používajme úsporné hlavice, ušetríme až 30% teplej vody. Namontujme si pákové batérie, predídeme tým zbytočnému púšťaniu vody pre nastavenie tej správnej teploty.

2. Šetríme vodu pri splachovaní - pomocou úsporného splachovania: nastavíme plavák v nádržke na nižšiu hladinu alebo vložíme tehlu či plnú fľašu s vodou do nádržky a pod.

3. Nepoužívajme agresívne čistiace prostriedky napr. s obsahom chlóru. Väčšinou stačí aj octová voda, roztok kryštalickej sódy, soľ, citrónová šťava či prírodné mydlo, ktoré sú zaručeným, takmer univerzálnym ekologickým čistiacim prostriedkom. Viac informácií sa dozviete na stránke www.priateliazeme.sk/spz v rubrike Ekoporada. Uprednostňujme výrobky od spoločností, ktorých produkty a výrobné postupy sú šetrnejšie k životnému prostrediu (napr. Wellela, Ecover, Missiva, Sonet...)

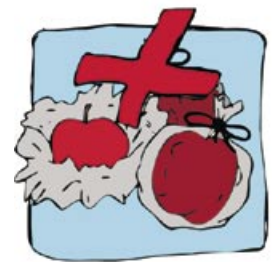
4. Pri kúpe pracích prostriedkov uprednostnime tie, ktoré neobsahujú fosfor. Patria medzi ne aj tekuté a gélové pracie prostriedky alebo mydlové pracie prášky. Snažme sa plne využívať kapacitu práčky, perme iba vtedy, keď je práčka plná a používajme úsporné programy. Obmedzme používanie avivážnych prostriedkov. Sú ťažko biologicky odbúrateľné a na vlastnú čistotu bielizne nemajú žiaden vplyv.

5. Ak kupujeme kozmetické prípravky, uprednostňujme tie, ktoré majú overenú ekoznačku, neboli testované na zvieratách, sú vyrobené zväčša z prírodných produktov a majú ekologický, dobre recyklovateľný obal. Takúto kozmetiku je zvyčajne možné dostať v špecializovaných obchodoch s bioproduktmi a zdravou výživou.

6. Premýšľajme už pred nákupom, koľko odpadu následne vznikne z nášho nákupu a či ho vôbec vieme nejakou formou využiť alebo odovzdať na recykláciu. Vyhnime sa jednorazovým obalom a zbytočne baleným potravinám (napr. chlieb, pečivo, ovocie, zelenina...). Pokiaľ je to len trochu možné, pokúsme sa znížiť spotrebu výrobkov balených v PVC obaloch, hliníkových plechovkách, kombinovaných obaloch. Pri nákupoch odmietajme rozdávané plastové tašky, vrecúška a používajme radšej vlastnú trvácnu tašku.

7. Kupujme len výrobky, ktoré skutočne potrebujeme a ktoré sú trvácne a dajú sa opraviť.

8. Uprednostňujme lokálne produkty, ktoré nie sú dovážané z veľkých vzdialeností a nemusia byť konzervované, stabilizované, upravované mnohými chemickými látkami. Predídeme tým aj zbytočnému množstvu odpadu z obalov, pretože čím väčšia vzdialenosť, tým viac obalov sa spotrebuje na prevoz. Dávajme prednosť výrobkom s označením ekologického poľnohospodárstva.

9. Začnime kompostovať biologické odpady, ktoré vznikajú v našej domácnosti a záhrade. V žiadnom prípade ich nespálujme.

10. Označme si schránku nápisom "Nevhadzujte reklamy", predídeme tak zbytočným odpadom z nepotrebných letákov.

11. Používajte nabíjateľné batérie (monočlánky), predídeme tak zbytočným nebezpečným odpadom (ťažké kovy).

12. Zapojme sa do systému triedenia odpadu zavedeného v obci, škole, zamestnaní... Vytriedené odpady ukladajme výlučne na miesta na to určené (určené nádoby, zberný dvor, obecné kompostovisko, kompostáreň...).

13. Umiestnime chladničky a mrazničky ďalej od sporáku a tepelných zariadení, na chladnejšie miesta. Každý stupeň navyš nad 20 °C zvyšuje spotrebu asi o 4-6%. Pravidelne odmrázujeme – 1 cm námrazy zvyšuje spotrebu až o 75% ! Zadnú stenu, kam sa usádza prach pravidelne čistíme, pretože prach usadený na mriežke pre ochladzovanie zhoršuje tepelný spád (výmenu tepla medzi mriežkou a ovzduším). Pri znečistenej mriežke sa zvyšuje spotreba energie a chladnička sa zbytočne prehrieva.

14. Pri kúpe nových elektrospotrebičov si pozorne všimajte štítok s informáciami, do ktorej kvalitatívnej skupiny je spotrebič zaradený. Výrobky najlepšej kvality s najnižšou spotrebou energie sú označené písmenom A.

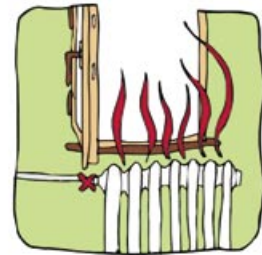

15. Nenechávajme v sieti nabíjačku na mobil či fotoaparát, pokiaľ sa nenabíjajú. Nabíjačky ponechané v zásuvke spotrebujú až 10 krát viac energie ako je treba pri nabíjaní.

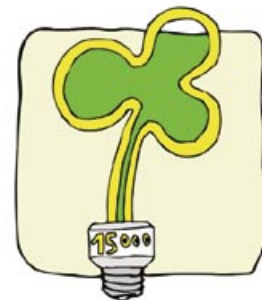
16. Nenechávajme spotrebiče v polohe **STAND BY**, pretože takto nie sú vypnuté, dochádza k skrytému odberu, ročne to môže byť až 500kWh.

17. Neprekurujme, dodržiavajme doporučené teploty v izbách (obývacia izba 20-22 °C, spálňa 18 °C), každý stupeň navyš znamená zvýšenie spotreby energie o 6%. Používajme termoregulačné ventily na radiátoroch, sú jednoduchou možnosťou úspory asi 10-15% energie.

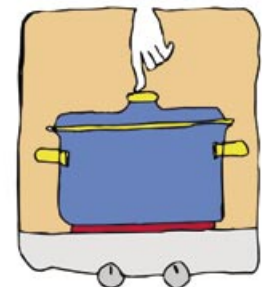

18. Staré okná vymeňme za nové, s kvalitným zasklením. Únik tepla cez okno pri trojitom skle predstavuje len 8%, zatiaľ čo pri jednoduchom okne až 30%. Ak ich nemôžeme vymeniť, utesnime ich. Netesnosti v oknách a dverách znížia teplotu o 2 stupne a zvyšujú vykurovacie náklady o 6-10%.

19. Používajme úsporné žiarovky tam, kde sa svieti dlhodobo. Nová generácia týchto žiaroviek má životnosť až 15 000 hod, čo je 15-násobok životnosti obyčajnej žiarovky. Spotreba úsporných žiaroviek je až o 80% menšia, preto sa ich vysoká cena rýchlo vráti. Pre priestory, kde sa svieti len krátkodobo sú vhodnejšie obyčajné žiarovky.

20. Pri varení používajme pokrievky (úspora 150 - 300%) ; tlakové hrnce ušetria až 50% energie. Používajme riad s rovnakým priemerom dna ako je priemer platničky, ak je hrniec menší a rozdiel je napr. 3 cm, strata energie je až 30%.

21. Vyhňme sa častému a dlhšiemu používaniu mikrovlniek. Už pri dvoch porciách spotrebujú viac energie ako sporák.

22. Snažme sa chodiť čo najviac pešo alebo na bicykli, pomôžeme nielen svojmu zdraviu. Ak už sa do cieľa nemôžeme dostať pešo alebo bicyklom, využívajme hromadnú dopravu. Najbezpečnejšia a k prírode najšetrnejšia je vlaková doprava. Skúsme ju uprednostňovať pred autobusmi a pomôcť tak jej zachovaniu. Pri jazde autom sa ho snažme plne využiť – jazdime viacerí.

Pri údržbe domácnosti mi vznikol odpad – plechovky zo starých farieb a handry od riedidla. Nechcela som ho zahodiť do smetnej nádoby, a tak som ho dala do vriec a hľadala som spôsob ako a kam ich odovzdať. V našom meste je zberný dvor, no ja nemám auto na odvoz odpadu. Telefonovala som viackrát do zberovej firmy, aby mi prišli odpad i za úhradu odviezť. No nedovolala som sa. Nemám auto, sused mi sľúbil pomoc až na druhý deň a tak som na vrecia napísala „pozor, nebezpečný odpad“ a uložila som ich vedľa smetnej nádoby. Videl ma pritom sused a oznámil to na mestskú políciu. Dostala som pokutu 300,- Sk. Myslím si, že som pokutu dostala neprávom. Čo si o tom myslíte? (skrátaná verzia listu)

Vaša skúsenosť s triedením odpadu s obsahom škodlivých látok (nebezpečným odpadom) ma veľmi zaujala... A to hneď z viacerých dôvodov. Na jednej strane je občan, ktorý si uvedomuje, že odpad, ktorý vyprodukoval má nebezpečné vlastnosti a nechce ich zmiešavať s ostatným odpadom. Na druhej strane spoluobčan, ktorý si plní svoju občiansku povinnosť a po zistení nezákonného nakladania s odpadmi neváha a nahlási túto skutočnosť mestskej polícii. A na tretej strane mestská polícia, ktorá promptne reaguje, priestupok objasní a udeľuje vinníkovi blokovú pokutu. Je to výborná ukážka správneho postupu riešenia vzniknutej situácie. A to ma pravdu povediac veľmi teší. Všetci zúčastnení by mohli byť vzorom pre ostatných občanov v SR.

Menej príjemnou skutočnosťou je, že ste ako občan – pôvodca odpadu urobila chybu. Vrecia s nebezpečným odpadom ste vyložila vedľa nádoby na odpad a takto ste vytvorila nelegálnu

„čiernu“ skládku odpadov. Týmto ste sa dopustila priestupku, pretože ste konala v rozpore so Všeobecne záväzným nariadením mesta o komunálnych odpadoch a drobných stavebných odpadoch (VZN o odpadoch). Je uverejnené na stránke vášho mesta. Toto VZN popisuje systém nakladania s odpadmi, ktoré je pre všetkých pôvodcov odpadu záväzné – teda aj pre Vás. Okrem iného zakazuje uložiť alebo ponechať odpad na inom mieste ako na mieste na to určenom v súlade so zákonom a s týmto nariadením. Ďalej sa v ňom uvádza čo robiť s nebezpečným odpadom. V tomto smere sú dve možnosti:

- Odovzdať ho v rámci mobilného zberu, ktorý sa vykonáva 2x ročne (v mesiaci máj a október)
- možnosť jeho celoročného bezplatného odovzdania na zberný dvor

Z vyššie uvedeného vyplýva, že chyba naozaj nastala z Vašej strany. Na zváženie zostáva, či Vám musela byť udelená pokuta. Z e-mailu, ktorý ste nám napísala vyplýva, že ste konala s dobrým úmyslom. Ak nevíete čo urobiť s odpadom, ktorý Vám doma vznikne, oslovte Obecný / Mestský úrad, ktorý je manažérom odpadového hospodárstva v obci / meste.

Aj keď sa Vám stala takáto nepríjemná vec verím, že nezanevriete na triedenie odpadu. Nie je to len kvôli zákonu, ale hlavne pre zachovanie zdravého životného prostredia pre budúce generácie, ktoré prídu po nás. Našou úlohou je zanechať ho v čo najlepšom stave, aby prírodu a čistý vzduch nepoznali iba z televízie a starých fotografií.

Branislav Moňok

Priateľov Zeme - SPZ finančne podporili:

Európska komisia
HEF- Humane Earth Foundation

Mediálni partneri:

Pri realizácii aktivít Priateľov Zeme - SPZ pomohli:

Maja a Terka Potočnáková, Johnny Vozár za Prešov, Marek Prypoň za Poprad, Michal Činčár, Barbora Auxtová, Diana Lešťáková, Rado Plánička, Kaja Macejková, Ľubo Ontkoc za Košice, Evka Bednáriková, Rado Pešek, Marián Ontkoc za Bratislavu, Katka Kemeníková, Julka Mládeková, Martin Holička, Miška Rosinská, Martin Mašek, Súkromná stredná škola Animus v Nitre, Obchodná akadémia v Prešove, Gymnázium Sládkoviča v Banskej Bystrici, Gymnázium Šrobárova v Košiciach, Evanjelické lýceum v Bratislave, ZŠ Letná v Poprade, Jonathan Gresty, Lucia Slejzáková

Ďakujeme Vám